

Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра слов'янської філології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Магістр

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.033 Слов'янські мови і літератури
(переклад включно), перша – польська

на тему: Лексична міжмовна омонімія на прикладі української та польської
мов

Шифр КРФППм. 022098.01.14.00

студентки II курсу групи ФППм-22-1 _____ Марини ЛОЙКО

Керівник _____ Марія МАЦЬКОВИЧ

До захисту допускаю:

Завкафедри слов'янської філології _____ Неля ПОДЛЕВСЬКА

Хмельницький, 2023

ЗМІСТ

Вступ.....	3
1. Теоретичні аспекти лексичної міжмовної омонімії.....	7
1.1. Визначення поняття "лексична міжмовна омонімія"	7
1.2. Міжмовна омонімія у мовознавстві.....	13
2. Лексична міжмовна омонімія у польській та українській мовах.....	22
2.1. Огляд особливостей польської та української мовних систем.....	22
2.2. Механізми утворення міжмовних омонімів та їх класифікація.....	26
3. Порівняльний аналіз міжмовних омонімів у польській та українській мовах.....	37
3.1. Аналіз прикладів міжмовних омонімів в польській та українській мовах.....	37
3.2. Міжмовна омонімія на прикладі польської та української мов.....	41
Висновки.....	57
Перелік джерел посилання.....	60
Додатки.....	64

ВСТУП

В сучасному світі все більш інтенсивно розвиваються стосунки між людьми, що є носіями різних мов, що зумовлює швидкий розвиток лінгвістики і високий інтерес до теми міжмовної омонімії. Адже це явище може мати як позитивні, так і негативні наслідки.

Міжмовна омонімія досить давно стала проблемою широкого спектру. Особливо гостро вона постає у випадку близькоспоріднених мов, які мають спільне коріння, афікси, структуру слів і речень, а також схожі звукові відповідності.

Серед міжмовних омонімів є як цілком відмінні за значенням слова, так і слова з частковим збігом значення. Така лексика може становити значні труднощі для перекладачів, лексикографів та тих, хто вивчає іноземні мови. Неправильний вибір відповідного слова може привести до зміни стилістичного забарвлення або втрати сенсу всього висловлювання. Тому слова такого типу отримали у французькому мовознавстві назву «фальшиві друзі перекладача». Вони можуть призвести до помилок як у людей, які лише починають вивчати мову, так і у досвідчених мовців.

Історично міжмовні омоніми виникали через довгий та активний взаємовплив однієї мови на іншу, іноді – через випадкові збіги різних форм лексем, а у споріднених, особливо в близькоспоріднених, мовах – через нерівномірний семантичний розвиток етимологічно тотожних слів. Не дивлячись на це, поглиблено вивчати і досліджувати цей феномен почали лише з приходом двадцятого століття. З того часу в межах перекладознавства, контрастивної лінгвістики й інших дисциплін були зроблені чималі дослідження, що присвячувалися міжмовним омонімам, але навіть сьогодні немає відповідей на багато фундаментальних питань.

Явище міжмовної омонімії, тобто лексики двох і більше мов, які співвідносяться у плані вираження до міри ототожнення і які розрізняються в плані змісту [1], дедалі активніше стає об'єктом вивчення лінгвістів. З кінця XVIII ст., зокрема, 1788 р., коли вийшла одна із перших праць присвячених

проблемі міжмовних лексичних відповідників омонімного характеру в французькій та німецькій мовах[2], бібліографія з цього питання побільшала не на одну сотню позицій, а різноаспектним дослідженням самого явища присвятили свої роботи чимало провідних європейських лінгвістів, серед яких Р. Лібіх, Ж. Жильєрон, А. Мейєр-Любке, Ш. Баллі, Л. Булаховський, О. Потебня, В. Виноградов та ін. Прискорення у середині ХХ ст. науково-технічного прогресу, активізація інформаційно-комунікативних процесів зумовили підвищену потребу у вивченні іноземних мов та перекладі наукової і художньої літератури, а це в свою чергу актуалізувало вивчення міжмовної омонімії [1]. В україністиці також сформувалася власна школа дослідників цієї проблематики. Питання міжмовної омонімії, насамперед у близькоспоріднених мовах розглядали у своїх працях Н. Заславська, В. Акуленко, Л. Бублейник, О. Паламарчук, В. Русанівський та ін., з'явилися розвідки, українсько-чеської та українсько-польської омонімії, вийшло кілька лексикографічних праць [4], [5].

Незважаючи на те, що явище міжмовної омонімії уже понад століття активно вивчається як в теоретичному, так і практичному аспектах, проте багато питань досі залишаються невирішеними, як хоча б сам термін «міжмовні омоніми» та його обсяг.

Фахівці вказують, що у наукових роботах на позначення назв повної чи часткової формальної подібності слів різних мов при їх семантичній відмінності використовують різні терміни: «фальшиві друзі перекладача», оманливі міжмовні подібності, міжмовні омоніми, міжмовні пароніми, міжмовні синоніми, міжмовні полісеми, помилкові або неповні лексичні паралелі, фальшиві еквіваленти, псевдоінтернаціоналізми та ін. [1]. Той факт, що важко знайти термін, який би охопив усі вияви описуваного ним явища, свідчить про його складність та необхідність пошуку таких підходів в його інтерпретації, які б допомогли уникнути неоднозначності [11], що і зумовлює **актуальність** теми наукової роботи.

Метою нашого дослідження є розглянути лексичну міжмовну омонімію на прикладі української та польської мов.

Виходячи з поставленої мети, ми окреслили такі **завдання**:

- 1) розглянути теоретичні аспекти та засади явища міжмовної омонімії;
- 2) дати характеристику міжмовній омонімії;
- 3) зробити аналіз прикладів міжмовних омонімів в польській та українській мовах
- 3) визначити спільні та відмінні риси міжмовних омонімів.
- 4) визначити частотність вживання міжмовних омонімів.

Об'єктом дослідження є явище міжмовної омонімії.

Предметом дослідження є лексична міжмовна омонімія в українській та польській мовах.

Джерельною базою для дослідження стали українсько польські словники (Кононенко І., Співак О. Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів / За ред. І. Кононенко. – Київ : Вища шк., 2008. - 343 с. [85], Słownik tematyczny polsko ukraiński / Kononenko Iryna, Mytnik Irena, Wasiak Elżbieta, Warszawa, PWN, 2010, 552 с. [86], А. Лучик, О. Антонова, І. Дубровська, Українсько-польський словник еквівалентів слова = Słownik ekwiwalentów słowa polsko-ukraiński, Київ 2011 [87], W. Kozubel, Słownik terminów biologicznych ukraińsko-polski i polsko-ukraiński = Словник біологічних термінів українсько-польський та польськоукраїнський, Warszawa 2006 [88], О. Śpiwak, M. Jurgowski, Ukraińsko-polski słownik syntaktyczny. Różnice w łączliwości syntaktycznej. Ok. 1700 słów i wyrażeń z ilustracjami z klasycznej i współczesnej literatury ukraińskiej oraz prasy, Warszawa 2003 [89] та електронні словники.

Основні методи дослідження:

- теоретичний аналіз (опрацювання наукової літератури для розкриття поняття *міжмовна омонімія*);
- теоретичний синтез (узагальнення теоретичних відомостей про поняття *міжмовні омоніми*);

- компонентний аналіз (розщеплення значень слів на окремі семи залежно від диференційних ознак);
- зіставний метод у поєднанні з методами математичної теорії множин (добір, класифікація і систематизація фактичного матеріалу);
- структурно-семантичний метод (визначення різновиду семантичної трансформації міжмовних омонімів);
- описовий метод (опис семантичних особливостей вибраних українсько-польських омонімів);
- метод кількісних характеристик (виявлення продуктивності міжмовних омонімів, що належать до різних частини мови).

Наукова новизна дослідження полягає у проведенні комплексного самостійного аналізу семантичних особливостей слів української та польської мов, охоплених міжмовною омонімією. Уперше системно розглянуто проблему українсько-польської омонімії і здійснено структурно-семантичний аналіз її одиниць.

Теоретичне значення нашого дослідження полягає у поглибленні та розширенні знань про українсько-польські міжмовні омоніми, а також визначає шляхи подальшого вивчення цієї категорії слів. Результати наукової роботи є своєрідним внеском у розроблення теоретичних питань зіставного мовознавства, порівняльної типології слов'янських мов і перекладознавства.

Практичне значення праці полягає в тому, що результати дослідження можна використати для майбутніх досліджень явищ міжмовної омонімії, під час навчання української та польської мов, теорії і практики перекладу, зокрема у перекладацькій діяльності.

Апробація дослідження. Основні результати кваліфікаційної роботи **апробовано** у вигляді доповіді, на II Міжнародній науково-практичній конференції «СЛОВО В СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ПАРАДИГМІ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ» (Кропивницький, 2023).

1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЛЕКСИЧНОЇ МІЖМОВНОЇ ОМОНІМІЇ

1.1 Визначення поняття "лексична міжмовна омонімія"

Міжмовна омонімія здавна привертала увагу лексикографів хоча б тому, що вона є перешкодою при перекладі тексту з однієї мови на іншу і часто стає причиною неправильного розуміння повідомлення співрозмовником. Йдеться про випадки, коли слова в різних мовах мають схожу або навіть ідентичну звукову форму, при цьому вони відрізняються за змістом (значенням).

Коротко кажучи, міжмовна омонімія (інша назва: фальшиві друзі перекладача) - це наявність щонайменше у двох мовах лексем (і не тільки, наприклад, також морфем, словосполучень або навіть речень, залежно від того, як розуміти цей термін), які - хоча й зафіксовані в різних мовах - становлять омонімічні пари, тобто мають схоже (або однакове) звучання (можливо, графічну форму), але різні значення (всі або хоча б одне).

Міжмовна омонімія є лінгвістичною проблемою для білінгвів, полілінгвів, перекладачів, викладачів і студентів мов та лексикографів (багато дослідників стверджують, що практика укладання двомовних словників доводить, що помилки перекладача - це помилки лексикографа) [13]. Однак це питання складніше, ніж здається, і виходить за рамки лінгвістики. Це також проблема маркетингу, реклами та зв'язків з громадськістю в широкому розумінні, або навіть соціальна проблема, яка стосується кожного. Про це свідчать численні приклади. Англійський журнал *Export Times* якось застеріг компанії, що експортують продукцію до німецькомовних країн, від використання в рекламі слів *gift* і *mist*. *Gift* англійською означає "подарунок" (наприклад, *Christmas gift* - "подарунок під ялинку"), тоді як у німецькій мові це слово означає "отрута". Англійське *mist*, з іншого боку, польською мовою означає "туман", "мряка". В англійській мові *mist* - це польське слово, що означає "туман" і

використовується в рекламі косметичних засобів. З іншого боку, в німецькій мові ця лексема означає "добриво", "гній". Rolls-Royce встиг змінити назву нової моделі з Silver Mist на Silver Gost вчасно, щоб не викликати у німецьких покупців автомобілів асоціації зі срібним добривом [14]. На думку видатного американського експерта з неймінгу Стівена Рівкіна, організації, що працюють на іноземних ринках, повинні мислити багатьма мовами. Інакше вони можуть припуститися помилок, які можуть коштувати їм значних іміджевих та фінансових втрат. Нижче наведено найпоширеніші помилки:

- харчова компанія назвала свій величезний бурріто "Burranda". Серйозна помилка. Розмовне значення цього слова в іспанській мові - "серйозна помилка";

- фірма Estee Lauder вже була готова експортувати свій набір косметики "Country Mist", коли менеджери в Німеччині помітили, що "Mist" на німецькому сленгу означає "бруд". У Німеччині назву змінили на "Country Most";

- Компанія General Motors представила Chevrolet під назвою Nova на південноамериканському ринку, але з подивом дізналася, що іспанською мовою "no va" означає "не їхати";

- Компанія Ford зіткнулася з подібною проблемою в Бразилії після запровадження "Pinto" - на бразильському сленгу означає "маленькі чоловічі геніталії". Назву змінили на "Corcel". - "кінь",

- Компанія Colgate випустила у Франції зубну пасту під назвою "Cue", що також є назвою сумнозвісного порнографічного журналу;

- Назва "Coca-Cola" в Китаї спочатку передавалася як "ке-коу-ке-ла". На жаль, лише після того, як було надруковано тисячі логотипів бренду, Coca-Cola зрозуміла, що ця фраза в перекладі означає "кусати воскового пуголка". Потім вони проаналізували 4 000 китайських ієрогліфів і придумали "ко-коу-ко-ле" - "рай у роті";

- провідний бренд антикрзу для автомобілів у Фінляндії "Super Piss"

ніколи не зробить кар'єру в США, тому що англійською piss означає "сеча";

– те саме стосується відомого бренду японських вершків для кави "Creap" - англійське слово creap (така ж вимова) є презирливим епітетом для позначення огидної людської істоти [15].

Однак, невдалі назви не завжди міняють місцями. Компанія OSRAM не змінила свою назву в Польщі, незважаючи на чіткі попередження про відповідні асоціації. Однак, зміна назви компанії є більш серйозною справою, ніж зміна назви нової моделі, що випускається на ринок. Назва OSRAM була зареєстрована в Берліні в 1906 році, тому вона вже має більш ніж столітню традицію. Вона була створена шляхом поєднання двох слів OSm та wolfRAM - назв хімічних елементів. Назва, завдяки своїй контрверсії, навряд чи зашкодила іміджу компанії, але допомогла поширити обізнаність про неї.

Зигмунт Гросбарт наводить цікаві приклади з життя та художньої літератури. Тут ми процитуємо лише уривок з «Przedwiośnia» Жеромського про небезпечну помилку пані Ядвіги Барикової на балу. Вона хотіла зробити комплімент молодій доньці воєводи, одягненій у сукню з красивою трояндою, прикріпленою до бюстгальтера, і сказала: «Ach kakaja u was krasnaja roza», що означає: «Ach, jaką pani ma czerwona morde!». Тож не дивно, що на подив і навіть жах нещасної улесливиці, «губернаторська донька слабо і болісно почала кликати в бік батька»: «- Papienka! Papienka! Mienia gdzieś obizajut», тобто «Мене тут ображають» [16]. «Звідки, - підсумовує Жеромський, - пані Ядвіга (уроджена Домбровська) могла знати, що польська троянда - це не троянда, здавалося б, настільки схожа за звучанням!» [17].

Як уже згадувалося раніше, фальшиві друзі стосуються не лише лексем. Цікавим явищем є міжмовна омонімія речень. Тут буде наведено лише один французько-польський приклад. Речення «Il est malade», що означає "On jest chory", але його вимова оманливо нагадує питання «Скільки йому років?»

У міжнародній літературі можна зустріти різні терміни для позначення міжмовної омонімія. Нижче наведено добірку термінів:

-англійською: misleading words (of foreign origin), false friends (of a translator/slavist),deceptive words, false cognates, deceptive cognates [18], interlinguistic lexical homonymy;

-французькою: faux amis (du traducteur), trahenards, epines, pièges, trahisons [19];

-німецькою: falsche Freunde (des Übersetzers) [20], Faux Amis, irrenführende Fremdwörter[21], Inter-Homonyme, zwischensprachliche Homonyme, interlinguale Paronyme, lexikalische Scheinidentitäten.

-польською: fałszywi przyjaciele (tłumacza/slawisty), zwodnicze słowa, zdraliwe słowa/wyrazy [22] o podobnym brzmieniu a odmiennym znaczeniu, homonimy międzyjęzykowe (homonimia międzyjęzykowa), ekwiwalenty pozorne, mylące podobieństwa międzyjęzykowe, złudne odpowiedniki [23], odpowiedniki pozorne, aproksymaty, aproksymatyzy, tautonimy [24], fałszywe ekwiwalenty międzyjęzykowe, pułapki leksykalne, relacje mylących podobieństw międzyjęzykowych, heterosemia międzyjęzykowa [25]; paronimia międzyjęzykowa; polisemia międzyjęzykowa; analogia międzyjęzykowa fałszywe paralele leksykalne; homonimy dwujęzyczne homonimy międzylingwistyczne; mylące kognaty [26]; така кількість назв є результатом накладання в польській мові різних, але традиційних способів називання таких ідентифікацій [27];

-українською: фальшиві друзі (перекладача), фальшиві еквіваленти, міжмовні омоніми, паралекси, аналогізми [28]; псевдоінтерлінгвістичність [29];

М. Маєвська наводить наступне твердження: «Не всі терміни заслуговують називатися термінами. Наведені назви не виникли в результаті наукового порівняння та опису лексичних ресурсів різних мов, а з'явилися, як назва певного типу перекладацьких труднощів. Навіть побіжний аналіз показує, що вони неоднорідні не лише стилістично, але й концептуально [30].

Див.табл.1

Таблиця 1

Мова	Український термін
Англійська	Уявні еквіваленти, явні еквіваленти
Французька	Фальшиві друзі перекладача, явні еквіваленти
Німецька	Тавтоніми
Болгарська	Наближення
Чеська	Зрадливі слова
Словацька	Складні слова,
Польська	Міжмовні омоніми

Поява такої кількості термінів свідчить про складність цього питання, яке можна розглядати з різних точок зору – лексикологічної, лексикографічної, перекладознавчої тощо [31]. Два терміни видаються найпопулярнішими: фальшиві друзі та міжмовна омонімія.

Польський термін *falszywi przyjaciele tłumacza* (і, відповідно, назви в інших мовах) є лінгвістичною копією французького терміну *faux amis du traducteur*, введеного в лінгвістичну літературу в 1928 році Кесслером і Дероккінью. І хоча метафоричність і неточність назви піддавалася критиці, вона використовується досить широко, незважаючи на різні спроби замінити її іншими виразами. Термін можна розуміти вузько: він стосується слів у двох мовах з ідентичною або схожою формою (графічною та/або фонетичною), але з різними значеннями [32].

Ришард Ліпчук також подає широкий опис фальшивих друзів перекладача. Другим відомим терміном є *міжмовна омонімія*, авторство якого приписують поету і перекладачу Максиму Рильському, хоча термін *омонім* був використаний раніше Андерсоном у його праці "*Le mot juste*". *A dictionary of English and French homonyms* (New York 1938). Цей термін також використовується в білоруських роботах Стасинської [31]. На тему згаданих термінів виникла дискусія. Я. Влчек вважає, що фальшиві друзі перекладача це не термін, а образне найменування міжмовних омонімів та паронімів [35]. З іншого боку, К. М. Готліб стверджує, що термін *фальшиві друзі* є найбільш вдалим, якщо дивитися на проблему з перекладацької точки зору, але з лінгвістичної

сторони краще підходить термін міжмовний аналог [36]. З. Гросбарт, який також вивчав проблему з перекладацького боку, використовував свої терміни: міжмовна гетерофімія, фальшиво-еквівалентність, міжмовна омонімія (за М. Рильським). Дослідник вважав, що термін міжмовна омонімія має велике значення не лише для перекладачів, а й для теорії та історії мови, компаративістики, методики викладання іноземних мов, практики користування іншомовною літературою та ін. [37]. Варто зазначити, що М. Рильський був першим дослідником, який у своїй доповіді на Четвертому міжнародному слов'янському з'їзді назвав *фальшивими омонімами* термін "*міжмовні омоніми*", яким визначав слова, що звучать однаково або подібно принаймні у двох мовах і мають різне значення [38]. К. М. Готліб, однак, критикував цей термін, оскільки він не відповідав ознаці омонімії, яка полягає в тотожному звучанні двох слів, що, на думку дослідника, у міжмовній площині не відбувається. К. М. Готліб вважав, що артикуляція не може бути однаковою у двох мовах і тому запропонував термін *міжмовний аналогізм* (*międzyjęzykowa analogia*) [39]. З цим поглядом не погоджується І. С. Роудо, який стверджує, що такі подібні/тотожні елементи можуть зустрічатися на різних рівнях мови (фонетичному, графічному, акцентному тощо) [40]. Суперечливу точку зору висловлює П. П. Шуба, який стверджує, що схожої форми і різного значення слів недостатньо, щоб називати їх міжмовними омонімами. Необхідно, щоб дві мови були засобом білінгвістичної комунікації [41]. Такий погляд значно звужує явище міжмовної омонімії, яка є міждисциплінарною проблемою, що стосується лексикографії, перекладу, лінгвістики, глоттодидактики тощо. Термінів і понять багато, і майже кожен дослідник наводить у своїх працях власні визначення.

1.2 Міжмовна омонімія в мовознавстві

На сьогодні опрацюванням термінології та узагальненням здобутків, досягнутих на етапі дослідження міжмовної комунікації, займається чимало наукових напрямів, таких як: контрастивна лінгвістика, теорія міжмовних контактів, методика викладання іноземних мов, теорія перекладу. У кожній з цих дисциплін провідне місце посідають міжмовні омоніми. У теорії перекладу значну увагу привертають на здолання інтерференційних помилок, що викликані фонетичним збігом слів, що семантично відрізняються. В теорії міжмовних контактів труднощі викликані міжмовною омонімією розглядають у руслі вивчення та дослідження субординативного білінгвізму. Під час викладання іноземних мов омонімія розуміється як одне з джерел інтерференції іноземної та рідної мов, що часто викликає різного виду помилкові аналогії під час використання іншомовного коду. У контрастивній лінгвістиці важливу увагу зосереджують на типології міжмовних еквівалентів у близько– чи далекоспоріднених мовах. З чого можна зробити висновок, що у кожній дисципліні міжмовна омонімія розглядається під різним кутом.

Так як найбільше практичних труднощів, що пов'язані з міжмовною омонімією, виникає процесі перекладу, першими за дослідження цього явища взялися саме перекладознавці. Згодом було встановлено, що під час перекладу міжмовна омонімія може породжувати інтерференцію, як одну з найбільших перешкод на шляху до еквівалентності. Тоді ланцюжковий взаємозв'язок

«міжмовна омонімія → інтерференція → перекладацька помилка / неточність» спонукав перекладознавців вивчити та дослідити першопричини цього процесу.

Важливо, що інтерференцію, яка виникає через неправильне вживання міжмовних омонімів не потрібно розглядати тільки як негативне явище, адже вона може збагатити семантичні форми слів мови перекладу. Інстинктивно, але точно втілюючи значення міжмовного омоніма у контекст, можна цим

сприяти розширенню значеннєвої структури слів рідної мови, які використовуються як еквівалент. Але міжмовні омоніми далі тлумачаться як один із факторів появи інтерференційних помилок поряд із антропоцентричними чинниками (погане знання перекладачем мови перекладу і недостатня уважність до тексту оригіналу та мови перекладу).

Науковці вирізняють чотири основних типи міжмовних омонімів;

1) слова мови оригіналу, співзвучні словам мови перекладу, які повністю розходяться за значенням;

2) багатозначні слова мови оригіналу, в яких лише частина значень збігається зі значенням формально подібного слова мови перекладу;

3) слова мови оригіналу, які мають схоже за звучанням чи написанням слово в мові перекладу, семантичний обсяг якого більший;

4) співзвучні назви мір, ваги та інших величин, які позначають різну кількість речовини.

Зарубіжні дослідники у своїх працях з теорії перекладу розглядають міжмовну омонімію під дещо іншим кутом зору. В. Коллер вирізняє два типи хибних паралелей - інтралінгвальні та інтерлінгвальні. Поява перших спричинена зміною в одній і тій самій мові семантики одиниць в процесі її історичного розвитку. Другі мають більш формальну схожість і відмінності з точки зору змісту. Вони функціонують у різних мовах одночасно [35].

Такі лінгвісти як М. Шредер та У. Фікс вирізняють специфічну групу міжмовних омонімів, які не зводяться до запозичень чи інтернаціоналізмів [36]. Ці слова можуть викликати досить різні асоціації в залежності від походження мовців, що може призвести, у деяких випадках, до того, що комунікативні наміри реалізувати у повному обсязі стає неможливим. Описане явище міжмовних омонімів у сучасному слововжитку носить тимчасовий характер і доцільне для рецептивних процесів. Але знання такої лексики є необхідним для правильного розшифрування текстів, в яких цю лексику можуть вживати.

Грунтовне дослідження розробила О. А. Шаблій [47], яке присвячене встановленню інтралінгвальних та екстралінгвальних відмінностей між етимологічно спорідненою українсько-німецькою юридичною термінологією з метою її лексикографічного зображення. У своїй роботі дослідник потрактував міжмовні омоніми, як повнозначні слова подібних частин мови, що семантично нееквівалентні, але входять до лексичного складу декількох мов і мають в них інтерферентно схоже графічне і / або фонетичне оформлення (за наявності варіацій у межах національного графічного зображення), з можливим явищем спорідненості або ж, що укладені з інтернаціональних термінологічних складників. При цьому можуть коливатися розбіжності в семантиці «фальшивих друзів» від несуттєвих стилістичних нюансів до протилежних (антонімічних) значень. Дослідниця встановила, що семантичні структури поповнилися додатковими неінтернаціональними значеннями, що не завжди можуть залишатися другорядними відносно основних чи етимологічних значень, завдяки культурно-специфічному семантико-стильовому розвитку юридичних термінів у системі певної національної мови носія та завдяки розвитку національної терміносистеми права. Їхні семантичні структури у багатьох випадках істотно видозмінилися або ж поповнилися дещо іншим змістом. Плюс до цього додалися об'єктивно існуючі процеси, зміни і перенесення значень, найдинамічнішим серед яких став процес звуження значень термінів, що мали негерманську зовнішню форму. Специфічною особливістю перекладу таких термінів, в порівнюваних спеціальних мовах, стали їхні різні функціонально-стилістичні характеристики. Саме це і зумовлює важливість та необхідність перекладознавчого аналізу разом із термінографічним описом таких інтерферентно небезпечних одиниць [27].

В теорії міжмовних контактів питання взаємовпливу та взаємодії мов привернуло увагу вчених вприкінці XIX століття через активне розширення мовних контактів. Після того, як у світ вийшла монографія У. Вайнрайха «Мовні контакти» [27] з'явилася ціла низка праць, що розглядають питання

інтерференції та позитивного переносу в умовах формування штучного та природного білінгвізму.

Взаємодію декількох мов у світлі теорії мовних контактів розглядають з трьох різних поглядів:

- 1) у соціолінгвістичному аспекті, як взаємодію різномовних соціумів, іншими словами, як певну мовну ситуацію;
- 2) у психолінгвістичному аспекті, як двомовність певної частини мовців, що є індивідуальною;
- 3) на лінгвістичному рівні, як взаємопроникнення, змішування двох самостійних мовних систем.

Звісно, взаємодію мов супроводжує вияв двомовності, або білінгвізму. Білінгвізм – це здатність користуватися двома мовами по чергово, набута індивідом, і сама реалізація цієї здатності, себто практика по чергового спілкування двома мовами. Виділяють декілька видів білінгвізму, а саме:

- 1) координативний білінгвізм, коли в свідомості людини існують дві мови незалежно одна від одної;
- 2) субординативний білінгвізм, який формулюється в перенесенні знань, навичок і вмінь з рідної мови в іноземну.

Інтерференція в лексиці, так як і на інших рівнях мови, є наслідком міжмовних ідентифікацій лексичних одиниць. Порівняння відбувається не лише між основними мовними одиницями – лексемами, але також і між словосполученнями, морфемами, фразеологічними одиницями.

У. Вайнрайх розрізняє два види міжмовної ідентифікації лексичних одиниць:

- 1) перенесення лексем з мови А в мову Б;
- 2) використання лексем мови Б у новій функції позначення за зразком лексем мови А, з формою або змістом яких вони ідентифікуються [19]. Отже, ті одиниці, котрі в умовах контакту регулярно співвідносяться та постійно ототожнюються, називають діалексами, а відношення, які їх пов'язують – діалексичними. Виділяють декілька типів діалексів:

1) омофонічні діалекси, які розходяться за значенням але збігаються за звуковим складом;

2) синонімічні діалекси, що мають різне звукове вираження але аналогічне значення;

3) діалекси, які збігаються за значенням та за звуковим вираженням.

Так ось, саме омофонічні діалекси і являються прийнятою в лінгвістиці термінологією «міжмовними омонімами». Їх поява зумовлена внутрішньолінгвальними чинниками, тобто розбіжностями в системах двох мов та психологічними причинами.

Під час викладання іноземних мов проблему міжмовної омонімії досліджують у межах схеми оволодіння і правильного застосування іноземної мови.

У спеціальній літературі часто виокремлюють роль інтернаціональної лексики та міжмовних відповідників в під час вивчення іноземної мови, оскільки збагачення за допомогою інтернаціональних елементів словникового складу економить затрачені зусилля, що спрямовані на вивчення будь-якої мови та полегшує двомовне спілкування. Подібність звукового складу лексичних одиниць відмінних мов є джерелом великої кількості помилок, так як, мовці схильні при схожості фонетичної оболонки слів порівнювати також їхні семантичні структури, опускаючи факт, що між ними не завжди може бути наявна однозначна відповідність.

Інтерференція рідної та іноземної мов спостерігається саме при субординативному білінгвізмі. Типи інтерференції, що виокремлює сучасна методика, розділяють з використанням наступних критеріїв: рівнів інтерференції (фонетична, лексична, граматична); джерела інтерференції (змішана, міжмовна, внутрішньомовна); ступеня врахування мовцем диференційних рис нерідної мови (наддиференціація, недодиференціація, реінтерпретація відмінностей); форми вияву інтерференції (явна, прихована) тощо.

У іноземній теорії мовних зв'язків близькою до судження інтерференції

є гіпотеза незнання (англ. *ignorance hypotheses*), що була сформульована К. Джеймсом, за якою мовці певних етапах автоматично використовують правила рідної мови, ще не засвоївши правил на вивчення іноземної мови [80].

В основі подолання помилкового співвідношення знадиться усвідомлене сприймання мовного матеріалу через спеціально створену систему вправ.

Останній з відомих напрямів вивчення міжмовної омонімії – це контрастивна лінгвістика, яка відділилася з порівняльної лінгвістики в кінці ХХ ст. Вона вивчає особні явища та одиниці рідної мови у протиставленні зі всіма можливими способами їх передачі в іноземній мові. Кожне протиставлення вибраної пари мов на рахунок відмінних чи спільних рис є унікальним, оскільки намічає врахування їх конкретного, тобто що разу нового, рівня спорідненості, типологічних характеристик і багатьох інших унікальних для кожної мови інтралінгвальних та екстралінгвальних явищ, що, співдіючи на міжмовному рівні, призводять до що разу інших результатів. При цьому дослідники говорять про потребу в системному характері порівняння, оскільки лише зіставлення систем або хоча б їх частин, дає можливість змалювати особливості лексики однієї мови на фоні іншої. Специфіка системного порівняння полягає у розкритті мікросистем, у формулюванні їх змісту, обсягу та релевантних для обох мов диференційних рис. Враховувати слід всі наявні відношення та зв'язки між лексичними одиницями кожної порівнюваної мови – парадигматичні, синтагматичні та епідигматичні.

На думку М.В. Манакіна, міжмовні омоніми - це результат випадкових фонетичних кореляцій або знищених етимологічних зв'язків. Якщо ж значення фонетично подібних слів у двох мовах певною мірою збігаються, тобто слова мають великі відмінності предметно-логічного змісту, але при цьому вони частково (на імпліцитному рівні) не міняють спільну зрозумілість, то мова йде не про омоніми, а про міжмовні пароніми

Дещо по-іншому трактує міжмовні омоніми дослідник Р. Ліпчук. Він виділяє вузьке та широке визначення цього терміну [21]. У вузькому значенні міжмовними омонімами, дослідник називає слова декількох мов, які при однаковому чи схожому написанні та звуковій формі відрізняються семантичним змістом.

У широкому значенні Ліпчук пояснює міжмовні омоніми як:

- 1) слова з подібною формою, але відмінним значенням, що запозичені з іншої мови або ж з однієї з порівнюваних мов, тобто мають однакове походження;
- 2) слова з подібним звучанням, але зовсім різними значеннями, що спричинено різною етимологією слів;
- 3) слова з однаковими або різними значеннями, та які мають деякі відмінності в написанні;
- 4) слова з відмінностями у вимові;
- 5) слова з подібним звучанням, але відмінною морфологічною будовою;
- 6) слова з різними граматичними ознаками, але однаковим значенням;
- 7) слова-кальки з однаковою морфологічною структурою та відмінним значенням;
- 8) слова однієї мови, що з часом здобули нових значень;
- 9) фразеологізми з подібною структурою, але різними значеннями [22].

Детальніше роділила різні типи семантичних відносин польська дослідниця П. Стасінська: полісемія слова в одній мові – моносемія в іншій; архаїчне значення слова в одній мові – неархаїчне в іншій; вільне функціонування слів в одній мові – структурно обмежене вживання в іншій; зміщення семантики слова однієї з мов з нейтральної до експресивно забарвленої, а отже, стилістично обмеженої лексики; функціонування міжмовних омонімів із значеннями, наближеними до протилежних;

семантична різниця з огляду на різні сфери вживання значень порівнюваних слів; семантична невідповідність як наслідок розходження в переносних значеннях; семантичні розходження внаслідок запозичень або внутрішньої форми найменування; розходження предметно-логічного змісту національно-культурних реалій; відсутність семантичної кореляції міжмовних омонімів у зв'язку з асиметричністю їх синонімічних рядів [33].

Хоча наведені класифікації охоплюють практично всі типи відношень, наявні між формальними відповідниками в різних мовах, їх недоліком є відсутність єдиної основи, необхідної для побудови будь-якої типології. Семантичні принципи (асиметрія видового і родового значень, одно- і багатозначності) тут змішуються зі стилістичними (асиметрія живого та архаїчного значень, загального і спеціального) і структурними (протиставлення слів і словосполучень) принципами. Попри це, беззаперечною заслугою дослідників є детальний аналіз різних типів семантичних розбіжностей міжмовної омонімії [34].

Отже, всі омоніми та пароніми, а також усі їхні різновиди в більш широкому сенсі називають «фальшивими друзями перекладача» і виникають вони в залежності від різних чинників, таких як незалежний розвиток мов, зміна значень шляхом запозичення на позначення нового поняття чи об'єкта, паралельне запозичення обома мовами з третьої мови, використання однакових слів у різних мовах для позначення нових термінів шляхом перенесення дефініцій тощо.... Історично ж міжмовні омоніми, як правило, є результатом взаємного впливу мов, що в деяких випадках може призводити, особливо в генетично близьких мовах, до фонетичного або образного зближення слів. Їх загальна кількість варіюється для кожної розглянутої мовної пари.

Термін «хибні друзі перекладача», введений у 1928 році Максимом Кесслером і Жюлем Дерокіньї, позначає слова (або вирази) з двох або більше мов, які мають ідентичну або схожу форму (звукову або графічну), але різне значення [44]. Загальновідомо, що, як стверджують дослідники цієї лексичної

категорії, більшість таких слів є небезпечними з точки зору перекладу та глоттодидактики, оскільки спричиняють чимало проблем не лише при спілкуванні з іноземцями та перекладі, але й при вивченні іноземних мов. На перший погляд може здатися, що труднощі з правильною ідентифікацією таких слів виникають лише у людей, які починають вивчати іноземну мову та мають недосконалі знання мови. Однак, як показує практика, вони можуть вводити в оману і досвідчених перекладачів, людей, які вільно володіють мовою і задовільно її знають, але ще не досягли належного рівня білінгвізму і тому помилково ототожнюють окремі елементи систем іноземної та рідної мов. Так виникають недозволені семантичні кальки, порушення лексичних сполучень чи стилістичних правил не лише при використанні іноземної мови, але й при перекладі рідною мовою.

2. ЛЕКСИЧНА МІЖМОВНА ОМОНІМІЯ У ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

2.1. Механізми утворення міжмовних омонімів та їх класифікація

Як відомо з самого початку існувала праїндоевропейська мова і саме від неї походять майже всі мови сучасної Європи, а також такі далекі мови, як гінді та перська. Праїндоевропейська спільнота, за різними даними, розпалася на рубежі IV і III тисячоліття до нашої ери. Саме в цей час, серед іншого, виникла прабалтослов'янська мова, а після подальшого поділу праслов'янська мова.

Територіальна експансія давніх слов'ян призвела до поступової диференціації цих народів. Так виникли три мовні групи: західнослов'янська, південнослов'янська та східнослов'янська. Перша дала початок польській мові, друга - українській.

Група східнослов'янських мов тривалий час була відносно однорідною: поділ на білоруську, російську та українську мови відбувся, за різними даними, у XIII столітті (після падіння Київської Русі) або трохи пізніше. Окрема староукраїнська мова розвинулася в XVI-XVII століттях. Натомість сучасна українська мова виникла наприкінці XVIII століття. Проривним моментом в цьому стала публікація трагедії на «Енеїду» Вергілія, написаної українською мовою Іваном Котляревським, адже мова визріває і "виривається в самостійність" саме завдяки літературі, яка демонструє її можливості та об'єднує її багатство. «Енеїда» створила шлях, на який вступили автори наступного покоління на чолі з Тарасом Шевченком. Саме він вніс елементи різних діалектів в українську мову і перетворив їх в одну чудову літературну мову. Сучасна українська література і сучасна українська мова починається з Тараса Шевченка.

Українська мова має з польською не лише спільне слов'янське походження. Близькість цих двох мовних спільнот ("русинів" і "ляхів", якщо згадати архаїчні назви українців і поляків) протягом століть давала

можливість для взаємних, історично складних контактів. Вже після київської експедиції Болеслава Хороброго (1018 р.) у польській мові з'явилися перші слова - місцеві назви, пов'язані з мовою Київської Русі.

Протягом наступних століть території, на яких розвивалася українська мова, були політично і культурно пов'язані з Польщею в різний спосіб і різною мірою. Вони були співзасновниками Речі Посполитої (хоча вже в другій половині XVII століття частково перейшли до рук російського царя), а після відновлення незалежності Польщі певною мірою входили до складу Другої Речі Посполитої.

Польське та українське населення проживало на цих землях у змішаній формі, тому між двома мовами існував величезний взаємний вплив. Як польська мова впливала на українську, так і навпаки.

Ці впливи можна побачити вже на історично-культурному рівні. Починаючи від анекдотичних випадків і закінчуючи, наприклад, літературою. Юліуш Словацький, який народився в Кременеці, мав няню, яка наспівувала йому українських пісень. Через роки поет повертатиметься у своїх творах до землі свого дитинства і таємничої мови, яку він тоді чув (він використовував форми з української мови, наприклад, коли стилізував польську мову на стару, архаїчну ноту).

Але взаємні мовні впливи проявилися насамперед у запозиченнях: перенесенні та адаптації до власного словника слів з іншої мови. Через Україну до польської мови влилися східні впливи, особливо «konna» і військова термінологія: «buławe», «ułana», «bukłak». Окрім того, в польській мові з'явилися українізми, тобто слова або словосполучення, що походять з української мови: «sadyba», «borsuk», «czeremcha», «wataha», «hultaj», «step».

Що стосується протилежної ситуації - полонізмів в українській мові - їх наявність відзначається з XIII століття і вони відносно численні в усьому лексичному запасі мови. Прикладами можуть слугувати такі слова, як: «цікавий», «видатний», «районний», «перешкода», «дивакуватий».

Для користувачів української та польської мов першим бар'єром у спілкуванні стало письмо: кирилиця з одного боку та латиниця з іншого. Але вже на рівні розмовної мови справа виглядала простіше. Це тому, що українська та польська мови - попри те, що вони походять з двох окремих слов'янських підгруп - є відносно близькими мовами. Досить сказати, що загальноживана лексика, яка, вочевидь, зазнає численних трансформацій, становить понад половину всього лексичного запасу. Неписане й анекдотичне правило, що «слов'яни завжди якось ладнають».

Однак схожість часто може бути оманливою. В українській та польській мовах є багато так званих «фальшивих друзів», тобто слів чи словосполучень, які мають дуже схожу форму, але різне значення.

Дослідники визначають різні причини утворення міжмовних омонімів.

На думку В. М. Манакіна міжмовні омоніми виникли в результаті стертих етимологічних зв'язків або випадкових фонетичних збігів [42].

Е. Ф. Скороходько ж визначив наступні причини виникнення «фальшивих друзів перекладача»:

- 1) використання однакових слів у різних мовах при утворенні термінів шляхом переносу назви;
- 2) асоціації первинного значення зі схожими ознаками різних об'єктів термінування;
- 3) надання переваги в різних мовах різним сторонам змістової структури міжнародних термінів.

Також дослідник розробив класифікацію міжнародних термінів в залежності від їхнього походження:

- 1) терміни, що набули у різних мовах різного значення через зміну значення при запозиченні;
- 2) терміни, що змінили значення набагато пізніше вже безпосередньо у мові-реципієнті;
- 3) терміни, що виникли через те, що те чи інше слово зазнало змін

значення у мові-продуценті, тоді як у мові-реципієнті дане слово зберегло попереднє значення [43].

У своїй праці М. Кесслер і Ж. Дерокінья [44] виділяють два типи «фальшивих друзів перекладача» - повністю помилкові, які мають схожу орфографію і семантику та частково помилкові, які мають схожу орфографію і в основному загальну семантику.

Дослідник Дубічинський запропонував дещо іншу класифікацію, а саме - класифікувати лексичні міжмовні омоніми на дві категорії, які взаємодіють між собою та одна одну доповнюють. Отже, перша класифікація Дубічинського – це семантична класифікація лексичних міжмовних омонімів, в якій можна виділити три групи омонімів:

- 1) співвідносні (коли спостерігається «дзеркальне» формально-семантичне відображення омонімів різних мов);
- 2) частково співвідносні (коли співпадають не усі члени омонімічного ряду);
- 3) не співвідносні (повне семантичне неспівпадіння ззовні схожих омонімів у різних мовах).

Друга класифікація дослідника – це формальна класифікація міжмовних омонімів, в якій можна виділити три групи омонімів:

- 1) фонетичні (до цієї групи ввійшли омоніми, що вимовляються однаково, але при цьому відрізняються у написанні).
- 2) графічні (в цій групі вчений виділяє слова, що мають однакове написання, але при цьому мають розбіжності у своїй вимові).
- 3) фонографічні (до третьої групи відносяться слова, що мають співпадіння в написанні і у вимові [45]).

Дослідники деякі Л. розділили міжмовні омоніми на повні псевдоінтернаціоналізми і напівінтернаціоналізми. У першій групі слів вони виділили слова, що схожі, як у вимові, так і в написанні. До другої групи дослідниці віднесли слова, що одночасно можуть бути інтернаціоналізмами та «фальшивими друзями перекладача» (англ. operation «операція, дія,

робота»).

Всю класифікацію омонімів та причини їх виникнення дуже добре можна зрозуміти завдяки пібличній діаграмі [47]. Додаток А.

2.2. Огляд особливостей польської та української мовних систем

Система - певний матеріальний або ідеальний цілісний об'єкт, який складається із різних елементів, що не розкладаються в межах системи і перебувають між собою у різних, тих або інших взаємозв'язках та взаємовідношеннях. Вважається, що найважливішими властивостями системи є її цілісність та дискретність.

Мова, як відомо, належить до вторинних матеріальних систем. В мовознавстві по різному трактується поняття *мовна система*, що полягає в різному поясненні співзв'язку понять *мовна структура і мовна система*. Відповідно до популярного погляду, варто виділяти наступні головні атрибути мовної системи – функцію, структуру та субстанцію.

Сучасні лінгвісти визначають у мові систему, що переважно складається з часткових лінгвістичних підсистем, або рівнів. Суттєвим видається трактування мови як складно-динамічної системи, що змінюється в часі; мову в її розвитку інтерпретують як системне явище, що «піддається» системному аналізу [48].

Відбиттям системних течій мовного розвитку служить регулярність фонетичних співвідношень між спорідненими мовами. Що означає, що система будь-якого компоненту мовної сім'ї може бути зображена як трансформа, що утворена від конкретної прамовної системи, а доказ генетичної рівнозначності мов набирає лише тоді, коли можна збудувати систему правил – алгоритм переведення з однієї мовної системи в іншу, до прикладу - з праїндоевропейської мовної системи в праслов'янську.

Принцип системності реалізується також у процесі лінгвістичної реконструкції: реконструкт є експланаторним, якщо окремі зміни логічно та несуперечливо вишиковуються у взаємопов'язаній послідовності [48].

Взагалі, ведення такого поняття як *система* щодо мови, пов'язують з іменем швейцарського лінгвіста Ф. де Соссюри [49], але безумовно пріоритет в цьому належить І. О. Бодуен де Куртене [50]. Визначну роль в аргументування та обґрунтуванні системного підходу щодо мови відіграли роботи українського мовознавця О.О. Потебні [51].

Ф. де Соссюр відзначав, що дякуючи системним відношенням мова функціонує як засіб спілкування і має соціальний характер. Від інших соціальних явищ (політичних, юридичних тощо) мову відрізняє її знаковий характер [52].

Системи можуть бути ідеальними та матеріальними. Оскільки мова виникає через мисленнєву діяльність людей, значить, вона є ідеальною. При цьому мова має матеріальне вираження (звук), що робить її одночасно і матеріальною. Також, як відомо системи поділяються на первинні і вторинні. Перша - та, що виникає незалежно від людей, тобто створена природою. Друга ж, створена людиною та функціонує для потреб людини. Саме тому, на думку вчених, мова є вторинною системою, адже була створена людиною.

Окрім цього, системи поділяють за складом на: гетерогенні (неоднорідні) та гомогенні. Мова є гетерогенною системою, оскільки пов'язує частини різних мовних рівнів (фонемі, морфемі, лексемі, синтаксемі). Але в кожному своєму рівні мова є гомогенною системою, оскільки там, всі елементи між собою є однорідними.

Також системи розділяють за кількістю елементів на: відкриті (з будь якою кількістю елементів) та закриті (з конкретною, точно визначеною кількістю елементів). Прийнято вважати, що мова - це відкрита система, але з різним ступенем відкритості на кожному рівні. Найбільш відкритим вважається лексико-семантичний рівень мови тому, що лексичний склад мови постійно поповнюється новими елементами, але водночас з часом

велика кількість лексем виходять з обігу, через зникнення понять, які вони позначали на початку. Найменш відкритим рівнем мови прийнято вважати фонологічний, оскільки у більшості мов світу фонетична система вже сформована та не поповнюється новими звуками.

Ще системи можуть бути динамічні та статичні. Мова належить до динамічної систем, оскільки може змінюватися, постійно розвивається та пристосовується до умов існування.

Внутрішньою будовою системи, способом її організації є – структура. Мова звісно має чотириохривневу будову. Де найнижчим рівнем є фонологічний, за ним морфологічний, далі лексико-семантичний і найвищим є синтаксичний. Кожен із цих рівнів має свою одиницю: перший (фонологічний) – фонему; другий (морфологічний) – морфему; третій (лексико-семантичний) – лексему; четвертий (синтаксичний) – речення. Усі ці рівні в собі мають також свою системи і відповідно вивчаються різними науками: фонологією, морфологією, лексикологією та синтаксисом. Але ці мовні рівні не можуть існувати ізольовано. Вони між собою пов'язані. І там де вони стикаються, у так званій сірій зоні, виникають нові, проміжні рівні. Одиниці яких, мають подвійний характер, оскільки утворюються на одному рівні, а функціонують на іншому. До цих проміжних рівнів відносяться: морфонологічний, фразеологічний (ідіомний) та словотвірний. В контексті польської та української мовних систем простежуються їх взаємопливи практично на усіх мовних рівнях.

Як відомо в польській та українській мовах різна кількість приголосних та приголосних звуків. На це та на якість звукового складу української та польської мов суттєво вплинули історичні процеси, які відбувалися опісля виділення кожної з мов із праслов'янської єдності.

Взагальному контексті система голосних фонем в обох мовах в подібна, але в українській мові відсутні голосні носові звуки. Табл. 2 [32].

Таблиця 2

Мова	Підняття	Ряд		
		передній	середній	Задній
Українська	високе	і		у
	високопереднє	и		
	середнє	е		о
	низьке			а
Польська	високе	і у		и
	середнє	е ę		о ą
	низьке		а	

Практично всі українські та польські голосні [a], [y], [o], [e] // [a], [u], [o], [e] істотно не відрізняються у вимові та суттєво не редукуються у ненаголошених складах. Важливо, що в обох мовах основним призначенням голосних звуків є формування вершини складу. Голосний звук [u] в польській мові на відмінну від української позначається двома літерами – *u* і *ó*. Також подібні у своїй вимові голосні звуки [i] та [i]. Що цікаво, у польській мові збереглися з праслов'янських носові голосні [a] і [ę], на відміну від усіх інших слов'янських мов.

Так як у польській мові є носові звуки, то всі інші голосні звуки називаються ротовими. Також у польській мові присутній напівголосний звук [u], який позначається літерою *ł* і в більшості наближений до [u].

У мовній системі приголосних звуків обох мов можна побачити як відмінні, так і спільні риси при провідному прагненні до зближеності. Приголосні звуки у слов'янських мовах переважно збереглися з часів індоєвропейської мови.

Разом з тим, у польській мові, на відмінну від української, присутнє випадіння приголосних звуків у середині слова в деяких групах приголосних, напр.: *jabłko*, *potyślny*, *krakowski*, де під час вимови випадають звуки [ł], [l], [w].

Також спостерігаються спільні тенденції у творенні фонетичних систем обох мов та їхній взаємовплив [24]. В той самий час, українська та польська

мови максимально зближені в порівнянні з іншими слов'янськими мовами за кільк- кістю м'яких фонем [25].

Відомо, що лексичний склад в більшості розвинених національних мов, до яких відносяться українська й польська мови, характеризується пишністю словесних знаків, обширною полісемією та чималими можливостями образного слововживання.

Головною одиницею лексикології є слово у системі його значень та зв'язків поряд з іншими словами. До лексичного складу польської та української мов відносяться як повнозначні (самостійні), так і т. зв. неповнозначні (службові) слова. Лексикон обох мов вирізняється доволі різноманітним за походженням складом; поруч із давнішими утвореннями заповзято працюють нові лексичні елементи. Важливі зміни відбуваються в лексичних системах кожної з мов: змінюються значення слів, слова зміщуються із центру в глухі закутки вживання і навпаки, поруч із характерними елементами можуть з'являтися чималі запозичення тощо.

Як відомо, праматір'ю для української та польської мов була індоєвропейська і праслов'янська лексика, але також, ще лексика, яка з'явилася на власному національному ґрунті.

Праслов'янська лексика в більшій мірі успадкувала індоєвропейську лексику, в тому числі назви родичів, тварин, частин тіла, виробничих процесів, ознак за смаком і кольором та ін., пор., напр.:

- з праслов'янської - *mati*, українською – *мати*, польською - *matka*;
- з індоєвропейської - *sъrdьce*, українською - *серце*, польською - *serce*;
- з індоєвропейської – *ovьsa*, українською – *вівця*, польською – *owca*;
- з індоєвропейської - *orati*, українською – *орати*, польською - *orać*;
- з індоєвропейської – *soldьkь*, українською – *солодкий*, польською – *ślodki*.

Окрім того, із спільної слов'янської лексики в обидві українську та польську мови ввійшли декотрі займенники (*я, такий, ти, хто / ja, taki, ty,*

kto), деякі числівники (*два, десять, сто / dwa, dziesięć, sto*) та прийменники (*в, по, на, до, без, від / w, po, na, do, bez, od*) та ін.

Національно-мовна картина світу тією чи тією мірою „спроектована” на всі яруси мовної системи, однак очевидно, що на лексико-семантичному рівні розбіжності між різними мовами особливо виразні [36].

Звісно, що специфіку національного світобачення прекрасно демонструють загальномовні метафори. Типовою рисою для української та польської картин світу є антропоцентризм, який став причиною для поширення в обох мовах метафор, котрі базуються на елементах різних частин тіла або дій, що можуть бути притаманними для людини. При цьому можна спостерігати не лише наближення у переосмисленні антропоцентричних явищ але й відмінності, напр.:

1. *ніс черевика / nosek (czubek) buta*

ніс літака / dziób samolotu

ніс корабля / dziób statku

2. *чарувати красою / urzekać pięknem.*

чарувати голосом / czarować głosem

Велика частина загальномовних метафор утворилася через уособлення назв птахів, звірів, рослин та явищ природи. Як для польської так і для української картин світу характерним стає зближення переосмислених образів назв тварин, що вживаються в переносному значенні відносно до людей. Напр.: *баран / baran, віл / wół, лис / lis, свиня / świnia, осел / osioł* та ін.

Але метафоричне застосування номінацій на позначення птахів сильно розходиться. Наприклад, для українців *сорока* - базіка, для поляків *sroka* – це наївна, балакуча або навіть дурна жінка.

Що цікаво, у польській мові велика кількість назв птахів може передавати ознаку «дурний». І це не тільки *sroka*, а й *gęś, dudek, gawron, paw, struś, bażant, kwoka*. При цьому всьому для українців *гусак* – це дещо інше, а саме: пихатий, недалекий чоловік. Ще цікавіше, що в українській

національній свідомості таке слово як *жаба* має тільки негативну оцінку. Вона для українців потворна та викликає огиду. А у польському мовленні такі звертання як: *żaba*, *żabusia* або *kochana żabka* можуть бути виразами симпатії та любові. При цьому в польському мовленні слово *ropucha* передає декілька негативних ознак, а саме: стара жінка, не красива та товста. А в українському мовленні слово *ропуха* вживається лише як зоологічний термін.

Також в обох мовах сильно розходяться лексеми на позначення рослин. Наприклад, в польському мовленні слово *mięta* часто може мати стилістичне забарвлення жартівливості та розмовності. В таких випадках вона має два переносні значення:

- маловажлива дрібниця (*Dla niego to mięta*);
- симпатія (*czuć mięte*).

В українській мові слово *м'ята* вживається лише для позначення рослини та не має переносних значень.

Також метафоричну семантику можуть мати в обох мовах назви традиційних страв. До прикладу, в українському мовленні *вареники* – це «великі вуха», *пампушка* – це «пухка чи навіть товста жінка або дитина», у польському мовленні *piernik* – це презирливе найменування старого чоловіка. В українському мовленні будь-який предмет, що має циліндричну форму можна назвати *ковбасою*, наприклад: Над мостом висіли товсті *ковбаси* аеростатів. У польському слововживанні образне вживання слова *kielbasa* насамперед пов'язане із виразом *kielbasa wyborcza* (передвиборчі популістські обіцянки).

Також в обох мовах присутні лексеми, до яких при перекладі не можна знайти однослівного відповідника.

В більшості популярні українські та польські лексеми мають не одне, а декілька значень (лексико-семантичних варіантів), які поділяються на прямі, основні та переносні. Деякі слова, в тому числі, більшість термінів, в польській та українській мовах не дають змоги для перенесення значень і являються моносемічними: *математика* / *matematyka*. До прикладу: в

українській мові прикметник *пристойний* тлумачиться як «непоганий, цілком задовільний», іншими словами він передає хорошу оцінку невисокого рівня (*пристойна родина, пристойна посада*). Натомість польський прикметник *przystojny* має дещо вужчу сполучуваність, тому що всього лише характеризує зовнішність чоловіка.

Семантика фразеологізмів в обох мовах, так як і в інших, пов'язана насамперед із антропоцентричною сферою, тобто з людиною, її діяльністю а також її почуттями.

Фразеологічний склад обох мов багатий на численні утворення різного значення та структури. Тут якась частина може збігатися за походженням та істотно не відрізнятися у двох мовах, утворюючи групу спільних висловів. Інша частина, яка значно більша за розміром, це група фразеологізмів, які розходяться в обох мовах чи за структурою при подібному наборі компонентів, чи за осібними компонентами, чи за відмінною внутрішньою формою. Ще одна частина фразеологізмів повністю розминається у польській та українській мовах.

Унікальною особливістю польської мови є парокситонічний наголос, який відрізняє її не лише від української, а й від усіх інших сучасних мов світу. В українській мові наголос змінний та рухомий. Можна виділити довгі ряди польських та українських слів спільного походження, в яких наголос падає на різні місця, наприклад: *baran* / *барáн*, *dawno* / *давнó*.

Словотвірна діяльність є важливим показником динамічності мовної системи. Наслідком словотвірних процесів у кожній мові, в тому числі українській і польській, є формування нових номінативних одиниць різної частиномовної природи – дериватів на основі інших слів [27].

Словотвірні ланцюжки споріднених слів обох мов, що перебувають у відношеннях консеквентної похідності, можуть мати різну, в одній мові меншу, а в іншій – більшу протягненість, яка визначається наявними у кожній мові відповідними лексичними одиницями. Такі словотвірні ланцюги

обох мов можуть ставати ближчими між собою, іноді – віддалятися відповідно до можливостей лексичного складу. Наприклад:

-плітка → *пліткувати* → *пліткар* → *пліткарство* / *plotka* → *plotkować*
→ *plotkarz* → *plotkarstwo*;

-сіль → *солити* → *посолити* / *sól* → *solić* → *posolić*.

Відмінності цих рядів вказують на особливості існування дещо різних мовних картин світу (*день* → *денний* → *денник* (*щоденник*) *dzień* → *dziennik* → *dziennikarz* → *dziennikarstwo*).

Також одне слово з польської мови може відповідати цілому словосполученню української мови (*papiernia* / *паперова фабрика*) та навпаки.

Варто зазначити, що українська та польська мови відносяться до флективних мов, що мають розвинену систему словозміни. В обох мовах є характерними багато спільних граматичних категорій, таких як: рід, число, відмінок, особа, час, вид, спосіб, стан і ін. Одночасно кожна мова має свої відмінні від іншої морфологічні ознаки.

Для української мови, наприклад, не характерна категорія чоловічо-особової та не чоловічо-особової форми роду, яка присутня у польській мові. Морфологічні форми, які реалізують граматичні значення, можуть виявляти особливості як у функціонуванні, так і у творенні.

Більшість імен в обох мовах відмінюється але частина слів може не змінювати своєї форми. В системі відмінювання є помітними тенденції, які відділяють обидві мови. Зокрема, виділяються різні типи відмінювання іменників. Значення граматичного роду, відмінка та числа прикметників, порядкових числівників та більшості займенників залежить від форми іменника.

Якісні прикметники та створені від них прислівники в обох мовах мають ступені порівняння – вищий і найвищий, із характерною для них системою словозміни.

Для слов'янських мов властива є категорія виду дієслова, яка визначається досягненням або недосягненням дією тієї чи іншої межі, наприклад: *зробити / zrobić, робити / robić*.

У синтаксичній теорії окреслились різні правила для вивчення синтаксичних одиниць – семантико-синтаксичний, формально-граматичний, функціональний, комунікативний та ін. Визначаються, хоч і не зовсім послідовно, синтаксичні одиниці – словосполучення, просте (елементарне) речення, складне речення, а також синтагма, синтаксична форма, синтаксема [48].

Українська та польська мови, так само як і інші слов'янські мови зберегли в собі спільні риси будови словосполучень, простих і складних речень. Вцілому в цих мовах близькі і способи опрацювання синтаксичних відношень та синтаксичних зв'язків між словами. Функціональну специфіку речення визначає предикативність як ознака, що співвідносить зміст висловлювання з дійсністю. В українській і польській, як і в усіх слов'янських мовах, основними засобами формування предикативності є категорії часу і способу дієслів [48].

Велика частина відмінностей у побудові словосполучень і речень спричинена розбіжностями в творенні граматичних зв'язків, лексико-семантичними рисами слововживання, інтонаційною структурою та порядком слів. Своєрідність польської та української мов розкривається також в оформленні тексту.

Частково в обох мовах розходяться синтаксичні системи у побудові речень. Будова еквівалентних за змістом польських та українських речень може відрізнитися, зокрема, через своєрідне для кожної з мов з'єднання дієслівних форм. Наприклад: нам потрібно поприбирати / *namy posprzątać*.

Часто на відмінну від української мови у польській мові обмежене вживання інфінітива, тут першість надається формам дієслівних іменників: *Czytanie jest pożyteczne* / Читати корисно.

Семантико-синтаксичний потенціал української та польської мов виявляє себе, зокрема, у можливостях встановлення між конструкціями відношень полісемії (частіше – омонімії), синонімії, протиставлення та ін. [48].

Вживання під час мовлення лексичних омонімів, а також вільний порядок слів сприяє виникненню синтаксичної омонімії як в українській, так і у польській мовах.

Одже, одним із явищ, що створюють проблеми в оволодінні іноземною мовою, є міжмовна омонімія. На думку лінгвістів, ці труднощі в основному стосуються іноземців з-за меж однієї культури. Членам однієї етнічної групи, які виростили в схожих традиціях, омоніми та багатозначні слова не заважають правильно розуміти правильні конотації багатозначних слів. З іншого боку, оманлива схожість у звучанні виразів з двох різних мов може спричинити непорозуміння. Особливо це стосується носіїв близькоспоріднених мов, в тому числі української та польської мов.

Щоб запобігти невдалому використанню слів з рідної мови в чужому для них семантичному контексті в асимільованій мові, необхідно приділяти постійну увагу існуючим зовні схожим, але семантично відмінним лексемам.

3. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МІЖМОВНИХ ОМОНІМІВ У ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

3.1. Аналіз прикладів міжмовних омонімів в польській та українській мовах

У нашому дослідженні міжмовна омонімія розглядається як порівняльна лексична категорія, в якій міжмовні омоніми виражають відношення двох лексем з еквівалентною формою (з майже ідентичним або подібним звучанням) і нееквівалентним змістом [58]. Маються на увазі, як «класичні» омонімічні пари, утворені випадковим фонематичним збігом, так і також історично зумовлені міжмовні фонетичні паралелі (болото – błoto, час – czas, злодій – złodziej, живність – żywność, доконати – dokonać, просто – prosto тощо).

До останніх належатимуть також міжмовні пароніми, тобто випадки часткової фонетичної та морфологічної подібності, зумовлені генетичною спільністю пар слів, що частково або повністю відрізняються за значенням: болото – błoto, чванство – cwaniactwo, блудний – błędny, загорілий – zagorzały, корінний – korzenny, овочевий – owocowy/owocny, чудний – cudny/cudowny, вечеряти – wieczerzać, морочити – mroczyć, потакати – potakiwać, нагло – nagle, тощо.

Дослідження даної категорії лексики показує, що більшість українсько-польських омонімічних пар є лексичними омонімами, тобто лексемами, що відносяться до однієї частини мови: щит – szczyt, диня – dynia, диван – dywan, штучний – sztuczny, безпечно – bezpiecznie, разом – razem, дума – дума, закон – zakon, тощо.

Другу, не менш численну групу складають лексико-граматичні омоніми: часто – ciasto, кеди – kiedy і ін.

Омонімія як мовне явище зустрічається не лише в лексиці, а й на інших рівнях мовної структури. Це дозволяє відзначити випадки омонімії слів і словосполучень і включити в аналіз пари на кшталт:

злий день – zły dzień, які мають місце бути та моуть стати потенційним джерелом для лінгвістичних помилок.

Крім явища лексичної омонімії, можна виділити також фразеологічну омонімію. За визначенням М.І. Сидоренка, омонімами можна назвати фразеологізми, які структурно тотожні у своїй початковій формі, але не мають спільних значень [49].

У польській лексикографії І. Дашинська [40] зробила спробу описати цей тип пар на фразеологічному рівні. Дослідниця виокремлює три основні групи фразеологічних еквівалентів (очевидних еквівалентів за термінологією авторки):

1.Очевидні еквіваленти, що складаються з гомогенів, тобто компонентів зі спільним джерелом:

- структурно тотожні, схожі за звучанням: ні за гріш - [ani] za grosz, не своїм голосом – nie swoim głosem, з серцем – z sercem;

- з іншою структурою, але схожі за звучанням: в дим (напитися)-w dym (obrócić się, uderzyć jak);

- структурно тотожні, фонетично різні: дерти шкуру – drzeć (zdzierać) skórę, сісти на мілину – osiąść na mieliźnie;

- з іншою структурою, відмінною за звучанням: легка рука у когось – ktoś ma lekką rękę, не по зубах комусь – nie na czyjeś zęby, падати в ноги комусь – podać pod nóg komuś.

2.Очевидні еквіваленти, які містять один (або більше) компонентів зі спільним етимоном, а інші відносяться до різних основ, що відрізняються просодично.

- близькі за формальними (структурними) ознаками: висіти в повітрі – wisieć w powietrzu, сидіти на плечах у когось – siedzieć komuś na karku, гнути спину – giąć kark;

- структурно різноманітні: руки горять у когось – coś pali komuś ręce, вмиватися (вмитися) кров'ю - [s]karać się w krwi.

3.Очевидні еквіваленти, що складаються з компонентів, які

походять від різних основ, але мають однакове або близьке лексичне значення в обох мовах: в кінцевому рахунку – *w ostatecznym razie*, притиснути хвіст комусь – *przysiąć ogon komuś* тощо.

Звичайно, не всі наведені вище міжмовні подібності можна інтерпретувати як омонімічні зближення і можна поставити під сумнів омонімічний статус пар, включених І. Дашинською до груп 2 і 3. Водночас омонімічний характер пар групи 1, що складаються переважно з однорідних елементів, не викликає сумнівів. За винятком останньої підгрупи, вони є структурно ідентичною або подібною і семантично відмінною.

У даній групі фразеологічних омонімів можна виділити два типи семантичних зв'язків українських та польських:

1.Суворі омонімія фразеологізмів, до якої відносяться ті випадки, коли два фразеологізми, ідентичні за формою, семантично відрізняються. Кожен з них має окреме значення у власній мові. Наприклад: води не замути (дуже скромний, тихий, лагідний) – *wody nie zamąci* (нікому не зашкодить, не завадить); на зубок (напам'ять) – *na ząbek* (на закуску); в натурі (жарг., "дійсно, справді) – *w naturze* (отримувати винагороду; платити продуктами, товарами); в саму пору (точно за ростом, за розміром) – *w samą porę* (вчасно, в слушний момент); пустити в трубу(розорити, позбавити грошей, майна) – *puścić w trąbę* (порвати стосунки з кимось, покинути); від руки (ручний спосіб) - *od ręki* (відразу, негайно); від слова до слова (все цілком, від початку до кінця) – *od słowa do słowa* (у міру розвитку бесіди, розмови, дискусії); втикнути ніс у щось (не відриваючись, із захопленням читати, писати; втрутитися) – *wetknąć nos w coś, do czegoś* (втрутитися, всунутися; сунути свій ніс кудись або у щось).

2.Омонімія одиниць різних рівнів мовної системи, тобто омонімічні протиставлення фразеологізмів і вільних словосполучень, у результаті чого виникають пари омонімів, елементи яких (вільні

словосполучення, фразеологізми) належать до різних рівнів мовної системи - синтаксичного і фразеологічного.

2.1. Суворі омонімії фразеологізмів в українській мові/вільні сполучення в польській мові: в серцях (у пориві гніву, роздратування) – w sercach (тобто в наших серцях); зелена вулиця (вільний шлях, без перешкод і затримок) – zielona ulica (тобто вулиця, де багато зелені); ЗАЛИШИТИСЯ БЕЗ РУК (сильно втомитися, дійти до знемоги від роботи руками) – zostać bez rąk (позбутися рук, стати інвалідом), своя рука (своя людина, одинок) – swoja ręka (а не чиясь); в руку (на користь комусь) – w ręce (pasażować kogoś w ręce); довга (довга) пісня (те, що вимагає багато часу) – długa pieśń (тобто довга, тривала пісня); відірвати з руками (взяти з великим бажанням; розкупити, розібрати нарозхват) – oderwać z rękami itp.

2.2 Суворі омонімії в польській мові/вільні сполучення в українській мові: на jednej nodze (швидко, якомога швидше; одна нога тут, інша там) – на одній нозі (наприклад стояти, стрибати); dwa bieguny (два полюси) – два бігуни (ті, що біжать наприклад коротку дистанцію); pokazać plecy (показати спину) – показати плечі (а не руки, ноги, вуха і т.д.). Також: złote годы – золоті роки, mieć ręce s nogi – мати руки і ноги, mieć coś na głowie – мати щось на голові, mieć ikre – мати ікру, тощо.

Також варто відзначити ще одну властивість українсько-польських фразеологічних омонімів. Крім міжмовних фразеологічних омонімів, що містять рівну кількість компонентів і розрізняються семантично, існує велика група фразеологічних одиниць, що перебувають в омонімічних відношеннях на основі лексичної омонімії (як однорідної, так і неоднорідної). Наприклад: за плечами / za plecami (омонімія омонімів плечі - спина), адміральська фляга / flaga admirałska (омонімія фляга - прапор) тощо.

Наведений вище матеріал чітко вказує на те, що міжмовна фразеологічна омонімія є важливим мовним явищем, яке, безсумнівно, потребує подальшого дослідження. В умовах білінгвізму фразеологізми, як і лексеми, можуть бути причиною помилок і призводити до ілюзії взаєморозуміння в міжмовних контактах. Автоматичне перенесення з однієї мови в іншу суворих омонімічних фраз, які є ідентичними або формально схожими (в написанні / вимові) зі словосполученнями, часто викликає комічний ефект: шліфувати брюки – szlifować bruki, toczyć bój – точити буй, gruba ryba – груба риба, latający dywan – літаючий диван, angielska flegma – ангельська флегма, końska dawka – кінська давка, за милу душу – za miłą duszę, тощо.

Варто підкреслити, що виявлення та опис таких типів омонімічних пар, а також вивчення семантичної специфіки міжмовних омонімів, як на лексичному, так і на фразеологічному рівні необхідне не тільки для прогнозування потенційних мовних помилок, але й може слугувати цінним дидактичним матеріалом для практичного викладання мови. Також необхідно застосовувати спеціальну методику для розрізнення багатозначних міжмовних фразеологізмів і суворо омонімічних фразеологізмів. Критерієм омонімії в такій диференціації може бути семантична дистанція фразеологізмів двох близькоспоріднених мов.

3.2. Міжмовна омонімія на прикладі польської та української мов

Хоча польська мова належить до групи західнослов'янських мов, а українська – до східнослов'янських, українська мова ближча до польської, ніж, наприклад, російська. Лексика української мови

відрізняється від польської лише на 30% (для порівняння українська та російська відрізняються на 38% словникового запасу). Це означає, що поляк більше зрозуміє українську, ніж російську, і навпаки: українцям легше спілкуватися з поляками, ніж росіянам. Це також означає швидший прогрес у вивченні української мови

Як зазначено вище, лексична відстань між українською та польською мовами менша, ніж між польською та російською. Поляки краще розуміють, коли чують українську, і це найкраще ілюструється прикладами:

українська – polski – русский

дякую – dziękuję – спасибо

запрошую – zapraszam – приглашаю

перепрошую/вибач – przepraszam/wybacz – извини(те)

великий – wielki – большой

другий – drugi – второй

сукня – suknia – платье

добру – dobrze – хорошо [61] тощо.

Тут можна навести багато інших прикладів, які це підтверджують.

Слова *krasnaya* і *roża*, що викликали вище згадане непорозуміння, представляють явище міжмовної омонімії, властиве різним мовам. Наприклад: латиною *bis* (двічі) - українською *біс*, польською *bies* (в обох мовах означає «злий дух, нечиста сила»). Звісно, існують омоніми внутрішньомовні, до прикладу: в польській мові *para* - 1) два об'єкти 2) речовина в летючому стані; в українській мові *ласка* - 1) тварина 2) ввічливість.

У мовах також присутні омоніми універсальні, які D. Buttler назвала поширеними. Вона охарактеризувала їх, як «спільні» [62]. Вони настільки схожі за звуковою формою, основним значенням та образом, типовим контекстом, що не сприймаються мовцями як міжмовні омоніми. Перенесення з рідної мови на мову перекладу специфічних і водночас

спільних для різних мов значень сприяє адекватному і безперешкодному розумінню власне сенсу універсального омоніму, наприклад, *klucz*: пол. zamknąć na klucz, klucz żurawi, klucz do śrub, muzyczny klucz; укр. замкнути на ключ, журавлиний ключ – гайковий ключ, музичний ключ.

Однак у всіх своїх проявах - внутрішньомовних, міжмовних, універсальних – «омонімія полягає у вираженні різних значень за допомогою тотожної мовної форми» [63].

На думку багатьох вчених, явище омонімії охоплює як одиниці слова, так і синтаксичні конструкції.

Р. Гаузер вважає, що ситуації, в яких один і той самий словесний символ позначає два або більше денотатів, трапляються досить часто. На думку J. Filipca та F. Czermaka, омонімія є явищем досить ізольованих мовних форм [54]. D. Buttler погодилася з цим протиріччям і звернула увагу на неоднакову частоту вживання різних омонімічних одиниць: «Чиста омонімія - явище рідкісне; зазвичай вона супроводжує іншу форму часткової омонімії, притаманну мовам з розвиненою морфологічною системою, так звану лексико-граматичну омонімію». Дійсно, у словнику польських повних омонімів кількість польських омонімічних форм оцінюється приблизно в 15 000 [55].

Те, що діапазон омонімів досить широкий і має тенденцію до розширення, підтверджують словникові та флексійні спостереження. М. С. Разумейко - констатував активний процес творення омонімів серед українських професійних (педагогічних) омонімів [66]; D. Buttler - серед польських часткових омонімічних ідентифікацій, які характеризуються регулярністю, серійністю та потенційною передбачуваністю значення [67]; О. С. Ачманова звернула увагу на омоніми з чіткою морфологічною структурою, до яких належать різні префіксальні дієслова, прикметники та іменники, що відмінюються як прикметники.

Майже всі слов'янські мовознавці вводили в лексичне поле *омонімії* такі поняття: *омофонія* - *омографія* - *омоформа*, *омофема* - *паронімія* -

омонімічні синтаксичні конструкції. Зазвичай також згадують про полісемію. Водночас класифікації омонімів, не утворюють таксономії з чіткою схемою. Вони демонструють неповноту, лексичні прогалини, часту синонімію термінів і навіть омонімію використаних термінів. Не мають еквівалентів в інших терміносистемах польські *терміни-міжпараграматичні омоніми та внутрішньопараграматичні омоформи*; одне явище має кілька назв у польській мові (*омоніми часткові / омоніми лексично-граматичні*). Омонімічним є український термін *омоформи* – конверсиви; омоніми лексично-граматичні / часткові омоніми".

Слов'янські класифікації омонімів, однак, мають багато спільних рис і, перш за все, структуру, що складається з кількох частин. Було виявлено, що омонімія зустрічається у сферах: внутрішньомовній, міжмовній та загальномовній. Перша з них досліджена досить повно, *омонімічні одиниці* (тобто омоніми, омофони, омографи, омоформи, омоморфи та ін.) впорядковані в словниках, наприклад, у вже згаданих польському, російському, а також українському [48].

Універсальна омонімія, з іншого боку, майже не помічена (про неї згадує Д. Баттлер), але завдяки слов'янській мовній схожості та великій кількості вже зібраних внутрішньомовних омонімічних одиниць вона може призвести до багатого набору прикладів. Наведемо лише кілька прикладів:

- пол. *para* - укр. пара (два об'єкти; речовина в газоподібному стані);

- пол. *autorytet* - укр. автопритет (загально визнаний чийсь вплив; впливова людина або установа);

- пол. *takt* - укр. такт (делікатність; метрична одиниця музичного твору);

пол. *legenda* - укр. легенда (розповідь; пояснювальний напис на картах).

Р. Гаузер серед внутрішньомовних омонімів виділив підрубрику: омоніми «істинні – хибні», маючи на увазі фонетичну та графічну відповідність одиниць і порушення цієї відповідності. «Істинними» є омоніми

та омографи, «хибними» - омофони та міжслівні омографи, утворені одним словом - словосполученням. Крім омонімів, слов'янські лексикологи досліджували й інші омонімічні одиниці: словоформи (омоформи, омографи, омофони, омоморфи) та синтаксичні конструкції (експресивні, фразеологічні зв'язки, висловлювання). Звідси випливають деякі висновки:

Пол. *homofony* (від грец. однаковий і звук), укр. *омофони* - фонетично однакові слова - графічно різні, наприклад:

укр. *гребу* – пол. *grzebaj, wiosłuj; грибу* – *grzyby*;

пол. *ważuć* - укр. зважувати, важити (визначати вагу за допомогою терезів); *warzuc* – *варити*.

Пол. *homografy* (від гр. однаковий і писати), укр. *омографи*, - слова, які графічно збігаються, але відрізняються наголосом (у дефініціях також: «фонетично відрізняються»), наприклад: укр. *ко́лос* – пол. *kłos* (суцвіття більшості злаків); *колóс* – пол. *olbrzym* (статуя великих розмірів).

У польській мові лексичні омографи, за словами Д. Баттлера, є винятковим явищем, оскільки омографи зазвичай супроводжуються омоформами.

В польській мові *оказіональна омонімія / контекстна омонімія*, в українській *омоніми лексикосемантичні* – це збіг слова і словосполучення, наприклад: пол. *nie ma (не має) - niema* (німа жінка), укр. *назустріч (навпроти) – на зустріч (встигнути на призначену зустріч)*.

Цікаво, що одні вчені вважають це контекстуальною омонімією, інші - явищем, притаманним різним площинам мови, треті - омографією; і всі вони мають рацію.

Важливим спостереженням українських мовознавців є те, що омоніми можуть належати до одного (лексичного, слівотвірного, граматичного, синтаксичного, і ін.) або кількох (лексико-граматичного, синтаксичного і фразеологічного, лексико-синтаксичного, і ін.) мовних планів. Скажімо інакше: омонімія, притаманна і специфічна для окремих

мовних планів, може охоплювати кілька планів і міжмовну зону - тобто це системне явище (яке можна представити у вигляді схеми. Додаток Б

Дослідники-славісти звертають увагу на *ступінь тотожності* (укр. ступінь) омонімії, тобто відповідності омонімічних мовних елементів у всіх їхніх уживаннях. Вона може бути повною і частковою, звідси і назви видів омонімії: повна омонімія та часткова омонімія. Найновішою формою часткової омонімії є збіг певної флексійної форми слова та фонетичної форми аббревіатури, наприклад у польській мові: *Mi nisterstwo PeHa* (Przemysłu i Handlu) і *mieć pecha* (мати невдачу) [62].

Д. Баттлер виокремлює ще один тип омонімії: польську *оказіональну контекстуальну омонімію* - збіг слова і словосполучення, приклади якої вище наводилися.

Питання про походження синхронної лексичної омонімії залишається дискусійним. Більшість дослідників переконані, що джерелом її виникнення є сталий розвиток багатозначності слова та багатозначних слів, деякі заперечують походження омонімії на основі полісемії [66]. Ці процеси були описані Д. Баттлером, як семантична омонімія, яка формується в результаті семантичного розкладання одного слова, як-от: *rokój* (мир, кімната). Основним критерієм для виокремлення полісемії від омонімії, на думку П. Гаузера, є зміст мовного знака, а не суб'єктивна оцінка [70].

Омоформи (від грец. однаковий і лат. Форма) - синкретичні флексійні форми, наприклад в українській мові слово *образ* має дві форми: перша – зовнішній вигляд чогось, друга – ікона. Вони можуть відрізнитися формою деяких відмінків та граматичними категоріями. В основі розмежування омоформ лежить насамперед критерій: флексивна тотожність при відмінності деяких форм; можливе зближення лише в одній з форм, наприклад в українській мові слово *мати* – іменник (пол. matka) але *мати* - дієслово в інфінітиві (пол. mieć).

Із слов'янською термінологією гомоформ виникає справжня плутанина. Українські, російські та чеські вчені вбачають омоніми в однакові і в різних частинах мови. Польські ж вчені розрізняють гомоформи *лексично-граматичні* з урахуванням злиття лише в одній з форм. П. Гаузер, Я. Філіпець, Ф. Чермак називають омоніми *лексично-граматичними*, як ті, що виникли внаслідок конверсії, тобто переходу від лексично-граматичного класу до іншого, наприклад: польське слово *místo* іменник «*miejsce*» (місце) - *místo* прийменник «*zamiast*». Такі омоформи мають різні значення і належать до різних граматичних категорій. До сфери лексико-граматичної омонімії, на думку Д. Баттлера, належить тотожність флексійних форм різних слів або тотожність їхніх конкретних словоформ. Дослідник звернув увагу на одночасне використання флексійної омонімії та омофонії (*wieś – wieź*) [70].

У словотвірних омонімах різниця у значенні зумовлена:

а) афіксами

б) утвореннями, що виникли в результаті аналогічних дериваційних методів, наприклад: укр. критичний – пол. Krytyczny (стосується критики; перебуваючий в стані кризи).

Морфемні омоніми (від гр. однаковий і форма) або омоморфемі - тотожні морфемі, значення яких абсолютно різне. Омонімія слів у них пов'язана з багатофункціональністю морфем. Наприклад:

— орени: укр. борон-ити – пол. bron-ić, укр. брон-ювати – пол. bron-ować, укр. рудо-носний – rudo-nośny, укр. рудо-бородий – пол. rudo-brody;

— префікси: укр. за-бігати – пол. za-bieć (za coś); пол. prze-gotować (варити ще раз; варити занадто довго), prze-cenione (переоцінений);

— суфікси: укр. хат-к-а – пол. chat-k-a, укр. корот-к-ий – пол. krót-k-i;

— закінчення: укр. озер-а – пол. jezior-a.

Синтаксичні омоніми - це конструкції, словосполучення та висловлювання, що збігаються формально, але мають різне значення. Вони виникають внаслідок неоднозначного розуміння синтаксичних

відношень між членами синтаксичних конструкцій, приклад у польській мові - *poszukiwania malarza*: a) malarz poszukuje і b) poszukują malarza; *możesz na mnie liczyć* – *rzekła z dumą maszyna do liczenia* [62].

У слов'янських мовах діапазон омонімів охоплює міжмовні, внутрішньомовні та міжплатформні зони окремих мов, що свідчить про системний характер цього явища. Слов'янські класифікації омонімів характеризуються багаторівневим розташуванням, синонімією, омонімією та термінологічними лакунами. Найкраще вивчені внутрішньомовні омоніми; у міжмовних зв'язках. Омонімія слов'янських мов добре розроблена по відношенню до російської. до інших - значно гірше: універсальні (спільні) омоніми ще не вивчені.

Міжмовні українсько-польські омонімічні відношення є недостатньо дослідженими і не розглядаються в підручниках для викладання цих мов як іноземних. В умовах білінгвізму омоніми провокують перенесення особливостей рідної мови в нову мову, серед яких найпоширенішими є семантичні кальки [71]. Привернення уваги студентів, наприклад, майбутніх перекладачів, до негативного перекладу є важливим з огляду на розмовні та конвенційні імплікатури, які перекладач зобов'язаний донести до учасників комунікації.

Основою для виокремлення міжмовних омонімів став *Польсько український словник* [72]. Значення слів уточнювалися за допомогою *Małego słownika języka polskiego* [73]. Також подано омоніми зі згаданих тут наукових праць та мовного обігу.

Українсько-польських омонімів зібрано близько семидесяти, більшість з яких - іменники. Серед них велику групу становлять одиниці, близькі за звучанням і наголосом, значення яких, однак, зовсім не збігаються. Подібні пари слів в українсько-російській омонімії М. Кочерган назвав *абсолютними, повними омонімами* [71]. За аналогією до *українсько-польських абсолютних* омонімів в нашій праці ми зарахуємо наступні пари (зважаючи на існування українських і польських

внутрішньомовних абсолютних омонімів):

укр. арка (склепіння, що має форму дуги) пол. (łuk) - пол. arka (Ноїв ковчег);

укр. номінація (називання) пол. (nazywanie) - пол. nominacja (призначення на посаду);

укр. ордер (письмове розпорядження; вид архітектурної композиції) пол. (nakaz; przydział; asygnata) - пол. order (почесна відзнака);

укр. оскома (відчуття в'язкості в роті, а також неприємні больові відчуття на зубах від споживання чого-небудь кислого, терпкого) пол. (nadmiar; zniechęcenie) – пол. oskoma (апетит; бажання чогось);

укр. папка (обкладинка з картону, шкіри і т. ін. для зберігання паперів, малюнків, нот та ін.) пол. (teczka, segregator) - пол. папка (м'яка щільна маса);

укр. рис (трав'яниста рослина родини злакових; білі продовгуваті зерна цієї рослини, що використовуються в їжі) пол. (ryż) - пол. rys (короткий список; риси);

укр. список (письмовий перелік) пол. (spis) - пол. spisek (змова);

укр. сум (невеселий, важкий настрій) пол. (smutek) - пол. sum (сом);

укр. чашка (Невелика посудина (частіше з вушком)) пол. (filizanka, szala, talerz) - пол. czaszka (череп).

Для більшості українсько-польських омонімів характерна лише часткова схожість значення. У східнослов'янському мовознавстві омоніми, що відрізняються деякими субстантивованими та переносними значеннями або лише перестановкою з іншим значенням, називаються відносними. І таких українсько-польських відносних омонімів є дуже багато:

укр. ас (пілот-винищувач, який відзначається літальною і бойовою майстерністю) пол. (mistrz) - пол. as (карта для гри);

укр. болячка (невелика ранка на шкірі) пол. wzród – bolączka (несправність, хиба)

укр. дактиль (поетична стопа) пол. (poetycka stopa) - пол. daktyl (фуга

(фрукт));

укр. страх (стан хвилювання, тривоги, неспокою) пол. (lęk, trwoga), -
пол. strach (дух, упир, мара, чучало);

укр. туш (рідка або суха фарба) пол. (farba wodna) - пол. tusz
(попадання, душ)

Українсько-польські омонімічні одиниці за семантикою можна поділити на: універсальні / загальноживані, абсолютні та відносні; за зовнішньою формою – на: тотожні, омографічні, омофонні / корелятивні та комбіновані ознаки омографів та омофонів. Додаток В [69].

Серед універсальних, абсолютних і відносних омонімів є одиниці, які за формою та наголосом збігаються (вільні, з наголосом на другому складі від кінця, польською мовою paroksytoniczny), а за написанням різняться. Як приклади розглянемо тотожні відносні омоніми слова *бабка*. В українській мові «бабка» має наступні значення:

- мама батька або матері;
- пиріг, випечений у формі;
- їстівний гриб;
- петелька, на яку застібають гаплик;
- купка складених на полі снопів жита, льону і т. ін.;
- коваделко, на якому здебільшого клепають коси;
- у копитних тварин — суглоб над копитом ноги;
- одна з частин токарного верстата.

У польській мові є три спільних значення слова «бабка» але є і відмінні:

- мама батька або матері;
- пиріг, випечений у формі;
- їстівний гриб;
- дівчина, в українській мові – баба;
- бур'ян.

Ще приклади семантичних дефініцій наступних пар в дещо коротшому

вигляді, опустивши спільні значення і залишивши лише зміст членів омонімічної групи:

укр. баня (kupa; łaźniz parowa) - пол. bania (сечовий міхур; кош для зберігання живої риби);

укр. вираз (wyrażenie) – пол. wyraz (слово);

укр. делікатеси (smakołyki) - пол. delikatesy (кондитерські вироби);

укр. дружина (żona) - пол. drużyna (підрозділ, найменша бойова одиниця);

укр. дума (myśl) - пол. дума (гордість);

укр. кішка (kotka) - kiszka (камера);

укр. матка (narząd rodny) - пол. matka (мати, хресна мати, жінка, комісія);

Деякі з міжмовних омографів (абсолютних і відносних) характеризуються схожою формою звучання, але з іншим наголосом, як, наприклад, укр. аванс (zaliczka) - пол. awans (підвищення). Їх слід розглядати як міжмовні омографи із застереженням, що, на відміну від внутрішньомовних омографів, тобто слів, які графічно збігаються але відрізняються акцентуаційно/фонетично, тотожність міжмовних омографів полягає у схожості звучання, тоді як відмінність полягає як в акцентуації, так і в графіці (різні алфавіти). Інші приклади:

укр. депутат (członek parlamentu, pełnomocnik) – пол. deputat (хабар);

укр. заказ (zamówienie) - пол. zakaz (заборона);

укр. закон (ustawa, przepis, prawo) – пол. zakon (орден (релігійна громада));

укр. інтерес (sprawa dotycząca kogoś) - пол. interes (торги, тендер);

укр. інтернат (zamknięty zakład wychowawcy) - пол. internat (табір);

укр. лічба (obliczanie) - пол. liczba (число);

укр. патрон (opiekun, nabój, sokół) - пол. patron (святий, ім'я якого дається при хрещенні);

укр. урок (lekcja) - пол. urok (чари, уроки).

Зовнішня форма омографів може суттєво відрізнятися через особливості, які відрізняють українську та польську мови від інших слов'янських мов; тому ми простежимо кореляції в наступних парах:

-укр. бігун (biegacz) - пол. biegun (полюс, полози, рисак, андипод);

-укр. вино (wino) - пол. wino (дикий виноград);

-укр. город (teren pod uprawę warzyw, drzew a kwiatów) - пол. odród (парк);

-укр. гроза (burza) - пол. groza (відчуття небезпеки);

-укр. завод (fabryka) – pol. zawód (спеціальність, розчарування);

-укр. магазин (sklep) - пол. magazyn (склад);

-укр. мозоль (odcisk) - пол. mozól (зусилля);

-укр. пам'ятка (pamiątka, zabytek) - пол. pamiątka (подарунок);

-укр. посол (ambasador) - пол. poseł (депутат);

-укр. труба (tura) - пол. trąba (смерч, хобот);

-укр. уклад (system) - пол. układ (угода, переговори, відносини).

У лексемах-корелятах, що виникли з: л – ł, у – a, а – a, в – w, г (γ) – g в більшості слів до і – e, г (γ) – g, г (γ) – g, о – ó, л – ł, та Ø – o, г (γ) – g, -оро- -

-ró-: (город - ogród) різні фонетичні особливості [71]. Подібно до того, як внутрішньомовні омофони мають різну літеру основи або орфограму на письмі (наприклад в українській іові греби - гриби), міжмовні омофони відрізняються однією або кількома корелятами (і написанням).

В українському варіанті розглянутих пар переважає окситонічний слід, а також трапляється пропарокситоновий (пам'ятка). У цих одиницях, окрім акцентної різниці (ознака омографії), наявні кореляти (ознака омофонії). Тобто в омонімічних міжмовних одиницях можуть одночасно експлуатуватися омофонія та омографія, так само, як у внутрішньомовних - гомоформа та омофонія (wież - wieś) або омографія (droga). Лексеми з такими змішаними знаками можна назвати міжмовними омонімічними гібридними одиницями або омофонограмами.

Цікаво, що порівняно з омонімічними внутрішньомовними одиницями української та польської мов, де граматичні чи акцентні ознаки певною мірою паралельні, у міжмовних відносинах кожен з рівнів: фонетичний, акцептивний, семантичний може відігравати важливу самостійну роль. Різниця між досліджуваними одиницями посилюється певною асиметрією мов: українська омографія (дорога (droga), іменник жіночого роду - дорога (droga), прикметник жіночого роду) протиставляється зближенню польської омографії з омоформою (droga іменник і прикметник).

Оскільки існує багато фонетичних особливостей, які відрізняють українську та польську мови від інших слов'янських мов, варто простежити кількість можливих міжмовних омофонів в основах:

укр. артикул застар. (paragraf) – artykuł (невеликий публіцистичний твір стаття) - поява предньоязиково-зубного л на противагу білабіальному ł;

укр. болячка (bołaczka) - пол. bólaczka (чиряк) – а після м'якого приголосного відповідає в польській мові носовій ą, а передньоязиково-зубне л - альвеолярному l;

укр. берег (granica między wodą a lądem) - пол. brzeg (край, межа лісу, поля, саду) - збіг груп голосних -ere- - -rze-;

укр. внесок (składka) - пол. wniosek (пропозиція, висновок) (еквіваленти е - о);

укр. держава (państwo) - пол. dzierzawa (оренда) - вимова d проти польського dz;

укр. заступ (łopata) - пол. zastęp (найменша організаційна одиниця в скаутингу, ланка) – у – ę;

укр. меч (broń sieczna) - пол. mecz (матч) - е – e;

укр. погріб (loch) – пол. pogrzeb (похорон) - Г (γ) – g, p – rz, i – e;

укр. спосіб (tryb) - пол. sposób (манера, стиль, спосіб) - i – ó,

В основах наведених вище міжмовних омофонів (як і в

омофонограмах) відбувається від одного (а - ą, е - o, е - e, і - e, і - ó, у - ę, -ere- - rze-, л - l, л - ł, d - dź, γ - g, р - rz) у більшості слів до трьох (Г (γ) - g, і - e, р - rz з [J - g, р - rz, і - e (в погріб - pogrzeb)) корелятив.

Прикладами правильної міжмовної омонімії можуть слугувати корені слів: укр. адаптуватися (przystosować się) - пол. adaptować (всиновити) (з польською внутрішньомовною омонімією: adaptować - adaptować), де а - о сприймаються як той самий голосний, тобто, так, як це відбувається у внутрішньомовних омонімах. Словотвірна омофонія є наслідком подібності голосних, коли в іншомовних лексемах-корелятах голосні звуки, що розрізняються білінгвами, автоматично ототожнюються з їхніми іншомовними відповідниками.

Оскільки ми розглядаємо українсько-польську міжмовну омонімію, то варто згадати кілька цікавих особливостей. Серед прикметників жіночий і середній рід також є омонімами, наприклад, пол. perlow-a, -e (з перламутру) – укр. перлов-а, -е (з крупи); польськ. czupn-a, -e (працююча) działając-a, -e (відчинена) - укр. чинн-а, -е (дійсн-а, -е). Але споріднені прикметники жіночого роду в місцевому відмінку належатимуть до омофонів: вони відрізняються йотованою флексією від польської на -и. Виявляється, корелятивні флексії впливають на розподіл міжмовних омонімічних одиниць. Вони також збільшують кількість корелятивів в омонімічній парі, як в укр. невідомий (nieznany) - пол. niewiadomy (сліпий, незрячий) – н - n + -ий - у.

Існує дидактична проблема з омонімами у формі прикметників чоловічого роду: українці, які вивчають польську мову в початковій школі, внаслідок інтерференції додають -j до вимови польських прикметників чоловічого роду, узгоджуючи їх з українськими формами, таким чином перетворюючи омофони на міжмовні омоніми, наприклад, *perlowu+j*, *czupnu+j*. Іншим наслідком негативного перенесення є неправильне прочитання в українській мові графічних знаків u, y, m, v, p, c (так звані перевертоніми). Саме тому польське слово *był* вимовляється як *бул*,

польське слово *but* - як бим, що в свою чергу для українців-білінгвів зі спільним знанням російської мови, асоціюється з російським словом *быт* (*byt, bytowanie*). Приклади:

-пол. *dumy* (*гордість*)- на зразок укр. *думи* (дим);

-пол. *ty* (ти) - на зразок укр. *ту* (тут);

-пол. *tu* (тут) - на зразок укр. *ти* (ти);

-пол. *klasy* - як укр. класи (цей приклад навантажений інтерференцією граматичного роду іменників, коли українське слово «клас» має чоловічий рід).

Як бачимо, подібні графічні форми іншомовного письма викликають рідні значення, які засвоюються зі значеннями, відмінними від оригінальних. Внаслідок інтерференції білінгви можуть періодично створювати омографи та омофони, які, з точки зору польської мовної норми, є помилковими, своєрідними псевдоомографами та омофонами.

Отже, міжмовні омонімічні одиниці (української та польської мов) можна синтезувати за семантичними ознаками (універсальні омоніми, абсолютні, відносні) та зовнішньою формою (тотожні омоніми, омографи, омофони).

Серед внутрішньомовних омонімів української та польської мов домінують омоформи, а серед міжмовних - відносні омоніми, омографи, омофони, омофонографи.

Омонімічні одиниці у внутрішньомовних та міжмовних зв'язках можуть поєднувати в собі відмінні риси гомоформ, омофонів та омографів.

В ядрах омонімічних пар є 1-3 кореляції, кількість яких може доповнюватися формантами та флективними (родовими) закінченнями;

Наголос омонімічних одиниць може бути однаковим або різним: в українському варіанті переважає окситонований гудзик, трапляється пропарокситонований.

Між досліджуваними мовами спостерігається певна асиметрія:

українська омографія протиставляється злиттю польській омографії та омоформи.

З міжмовною омонімією пов'язаний негативний досвід, який проявляється в розмитих омофонах і омографах, семантичних кальках, фонетичних, аналогових і акцентних римах.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами нашого дослідження ми дійшли висновку, що поява пар міжмовних омонімів української та польської мов спричинена насамперед тим, що лексичні одиниці в обох мовах іноді мають спільне праіндоєвропейське або праслов'янське походження, та в процесі розвитку ці слова хоч і розійшлися в значенні лексичному але зберегли своє подібне звучання. Деякі пари міжмовних омонімів виникли через розбіжність слів запозичених з інших мов під впливом внутрішньомовних процесів. Фальшиві друзі перекладача також виникали внаслідок процесу переходу слів з польської мови в українську і навпаки: вузол - węzeł. Іноді міжмовні омоніми утворювалися внаслідок випадкового збігу звучання слів двох мов.

Крім того, деякі пари міжмовних омонімів виникли в результаті розбіжностей у словах, запозичених з інших мов під впливом внутрішньомовних процесів.

На виникнення омонімів свого роду впливають і мовні системи обох мов. Як українська, так і польська мови мають своїх особливості. Є чимало збігів, але і відмінності також присутні. Недостатні знання властивостей та рис мовних систем, безперечно приводить до виникнення «фальшивих друзів».

Інтерпретування міжмовної омонімії сильно залежить від предмету, мети та завдань певної дисципліни. Так, у перекладознавстві фокус уваги зосереджений на міжмовних омонімах, як чинниках перекладацьких прорахунків, у методиці викладання, як першоджерела інтерференційних неточностей. В контрастивному мовознавстві розглядається розходження семантики міжмовних омонімів, а загальне – типології міжмовних лексичних еквівалентів. Попри видимі відмінності, всі лінгвістичні напрями тлумачать міжмовні омоніми як пари слів, що відносяться до двох або більше мов, які мають подібну звукову оболонку, часто мають спільне походження, в більшості випадків є запозиченнями з третьої

мови і можливим джерелом інтерференційних негарздів.

Варто зазначити, що до всіх проаналізованих підходів був зроблений детальний аналіз різних категорій семантичних відмінностей міжмовних омонімів на прикладі української та польської мов, виявлення причин та шляхів виникнення міжмовних омонімів. Як показало дослідження, при міжмовній омонімії можливе ставлення часткової формальної ідентичності, якщо розмежування у формі накладені з закономірними відповідностями у фонетиці, графіці і словотворі. Важливим також є врахування конотативних і функціонально-стилістичних відмінностей міжмовних омонімів у відносинах з вивченням національної специфіки семантики слів, так як вони приносять додаткові сенси до денотації. Особливу увагу також варто приділити стратегіям правильного вживання іншомовних слів. Міжмовні омоніми полегшують спілкування представників двох мов, особливо на початкових стадіях вивчення іноземної мови, та заощаджують зусилля під час процесу засвоєння іноземної мови. Але при цьому, помилкове порівняння схожих елементів систем двох мов стає джерелом великої кількості неточностей, і тому міжмовна омонімія зобов'язує шукати нові форми та методи викладання і навчання іноземних мов. Перспективи дослідження вбачаємо у порівняльно-зіставному аналізі міжмовних омонімів в різних парах мов, що може дозволити розкрити характер формально-сміслових зв'язків між омонімами, порівняти шляхи і можливості поповнення словникового складу обох мов омонімами, виявити відмінності в структурі міжмовних омонімів різних ступеней у зв'язку з пошуками нових форм і методів навчання і викладання іноземних мов.

Аналіз трактування міжмовних омонімів у різних лінгвістичних дисциплінах дозволяє стверджувати, що всі вони розглядають міжмовні омоніми як пари слів, які стосуються двох або більше мов, мають схожу звукову оболонку, часто мають спільну етимологію, у більшості випадків є запозиченнями з третьої мови і на основі подібності звукової

оболонки чи морфологічної структури є джерелом інтерференційних помилок на семантичному рівні. При цьому важливо враховувати конотативні і функціонально-стилістичні компоненти міжмовних омонімів у зв'язку з дослідженням національної специфіки значення слів, оскільки вони вносять додаткові смисли до денотації. На часі систематизація міжмовних омонімів різних мов у словниках «псевдодрузів перекладача», які полегшуватимуть засвоєння інтернаціональної лексики і дозволять зменшити кількість помилок, пов'язаних з різним обсягом їх понять

Аналіз наведених в роботі прикладів доводить, що явище міжмовної омонімії може бути сильно поширене, не тільки між звичайними носіями мов, але і між професійними перекладачами.

Перелік джерел посилання

1. Ангарова, Л. М., Васильєва, О. М. Методичні вказівки до курсу «Перекладацький аналіз науковотехнічного тексту» на тему «Інтернаціоналізми та «хибні друзі перекладача» в науково-технічній літературі» (для спеціальності «Переклад»). Маріуполь. 2005.

2. Беднаж М. А. Польсько-українська міжмовна омонімія : автореф. дис. на здобуття канд. філол. наук: спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство»; Київ. держ. лінгв. ун-т. – К., 2000. – 19 с.

3. Беднаж, М. А.. Польсько-українська міжмовна омонімія. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук. Київський державний лінгвістичний університет, Київ, 2000.

4. Глущенко В.А., Ледняк Ю. В., Овчаренко В.М., Рябініна І.М. Мова як система: навчальний посібник для студентів філологічних факультетів. Слов'янськ. видав. Маторин Б.І. 2010.

5. Дубичинский, В. В., Ройтер, Т. Теория и лексикографическое описание лексических параллелей. Харьков. Підручник НТУ «ХП». 2015. с. 72-74.

6. Іванець Т. Ю. Схожі, але нетотожні. Словник міжмовних омонімів та паронімів [Текст] : (за матеріалами української та російської мов) / Т. Ю. Іванець. – Вінниця : ВНТУ, 2006. – 142 с.

7. Кононенко І., Співак О. Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів / За ред. І. Кононенко. - К.: Вища шк., 2008. - 343 с

8. Кравчук А. М. Комунікативні невдачі в польсько-мовному дискурсі українців з поляками *Магістр гри слова* : [Текст] : філол. дослідж., присвячені 60-річчю проф. Флорія Сергійовича Бацевича / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка ; уклад. О. Ясіновська, Л. Сваричевська. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка ; Луцьк : [Твердиня], 2009. – С. 210–219.

9. Лучик А, Антонова О., Дубровська І. Українсько-польський словник еквівалентів слова = Słownik ekwiwalentów słowa polsko-ukraiński, Київ 2011

10. Манакін В.Н. Сопоставительная лексикология. Київ. Знання. 2004. с. 163-164.

11. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація Київ: ЦУЛ, 2012. – 288 с.

12. Скороходько Е.Ф. Вопросы перевода английской научно-технической литературы. Київ. Видавництво Київського університету. 1963. с.57.

13. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. К.: Основи, 1998. 324 с.

14. Стасинська П. Міжмовна омонімія в російсько-польському протиставленні. Зелена Гура. 1990 - с. 23

15. Тараненко О. О. Відображення суспільного сприйняття світу в семантиці мови *Мова і культура*, Київ 1986;

16. Турчина А. А. Лексична міжмовна омонімія у слов'янських мовах Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. – 2012. – Вип. 17. – С. 121–126.

17. Чуба Г. Міжмовна омонімія як джерело помилок при вивченні української мови студентами-поляками. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Ягелонський університет. Кафедра українознавства. Випуск 11. 2015 - с. 90–96

18. Юзвяк І. Проблема українсько-турецької омонімії в лінгводидактичному аспекті *Теорія і практика викладання української мови як іноземної* : зб. наук. праць. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008 – Вип. 3. – С. 219–222.

19. Bednarz M. Polsko-ukraińska homonimia językowa. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2002. – 113 s.

20. Daszczyńska, I. (1987), *Rosyjsko---polskie pozorne ekwiwalenty frazeologiczne*, Słupsk.

21. Ehegotz, 1989. Pancikova M. Zdradnosti pol`skej a slovenskej lexicy. Opole. 2005, s. 21.

22. Sumera A.. Christmas Gift czyli trucizna pod hoinke. Sam na sam ze sobą. Gry i rozwywki umysłowe. 1985 – nr.1 s.33.

23. Ehegotz, 1989. Pancikova M. Zdradnosti pol`skej a slovenskej lexicy. Opole. 2005, dz. cyt., s. 21.

24. Grosbard Z. Heterofonia międzyjęzykowa, czyli skutki nadmiernego zaufania do intuicji translatorskiej *Wielojęzyczność literatury i problemy przekładu artystycznego*, red. E. Balcerzan, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1984 – s.32.

25. Grosbard Z. Problem mylących podobieństw międzyjęzykowych. dz. cyt., s. 203.

26. H. Dalewska-Greń, dz. cyt., s. 68.

27. Hornung, W.E. Kretschmer, H. Ortman, H. Wusteneck. Die Übersetzung wissenschaftlicher Literatur aus dem Russischen ins Deutsche. Lipsk. 1974, s. 85.

28. <http://germ.univ.szczecin.pl/~lipczuk/ArtFA.htm>, 5 x 2009 r.

29. <http://germ.univ.szczecin.pl/~lipczuk/ArtFA.htm>, 5 X 2009 R.; R. Lado, Linguistics across Cultures (Applied Linguistics for Language Teaczers), Ann Arbor 1958, s. 85.

30. <https://coggle.it/diagram/WLRdvE1XLAABqRoe/t/homonimia-leksykalna>

31. Koessler M. Deroquiny J. Les faux amis ou les trahisons du vocabulaire anglais. Conseils aux traducteurs. Paris. 1928.

32. Kononenko I. Język ukraiński i polski: studium kontrastywne. Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa. 2012.

33. Kozubel W. Słownik terminów biologicznych ukraińsko-polski i polsko-ukraiński = Словник біологічних термінів українсько-польський та польськоукраїнський, Warszawa 2006

34. Lipczuk R. Internacjonalizmy a „fałszywi przyjaciele tłumacza”, *Język a kultura*. t. 7. red. J. Maćkowiak, J. Siatkowski. Wrocław 1992. s. 139
35. Majewska M. Homonimia i homonimy w opisie językoznawczym. Warszawa. 2002. s.57.
36. Pancikova M. Zdradnosti pol`skej a slovenskej lexicy. Opole. 2005, dz. cyt., s. 21.
37. Rečnik (1999), Rečnik srpsko---poljskih medujezičkih homonima i paronima, *Słownik. serbsko--- polskich homonimów i paronimów*, pod red. D. Sipki, Poznań (1999).
38. Seitel F. P. Publik relations w praktyce. Tł. M. Albigowski, J.F. Dąbrowski, A. Święch red. nauk. wyd. pol. K. Wojcik. Warszawa. 2003.
39. Słownik tematyczny polsko ukraiński / Kononenko Iryna, Mytnik Irena, Wasiak Elżbieta, Warszawa, PWN, 2010, 552 c.
40. Śpiwak O., Jurgowski M. Ukraińsko-polski słownik syntaktyczny. Różnice w łączliwości syntaktycznej. Ok. 1700 słów i wyrażeń z ilustracjami z klasycznej i współczesnej literatury ukraińskiej oraz prasy, Warszawa 2003.
41. Stone G., Relics of Ukrainian-Polish Contact: Four Cases of Epenthetic [w:] Studies in Ukrainian Linguistics in honor of George J. Shevelov, ed. by J. P. Hurski, New York 1983, s. 289–299.
42. Wojtasiewicz. Grosbard. Pancikova M. Zdradnosti pol`skej a slovenskej lexicy. Opole. 2005.
43. Z. Grosbard Z. Heterofonia międzyjęzykowa, czyli skutki nadmiernego zaufania do intuicji translatorskiej, [w:] *Wielojęzyczność literatury i problemy przekładu artystycznego*, red. E. Balcerzan, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1984 s. 29-44.
44. Z. Grosbard Z. Problem mylących podobieństw międzyjęzykowych. dz. cyt., s.200
45. Żeromski S. *Przedwośnie*. Warszawa. 1970 – s.8.

